

Партрэт
Радзімы
ў вершах
стар. 6

Спачатку
была
вёска
стар. 12

Ключ
да разумення
свету
стар. 13

Жывапісныя імгненні

У нядзелю, 5 лютага, адзначаем важную дату ў гісторыі айчыннага выяўленчага мастацтва — 100 гадоў з дня нараджэння народнага мастака, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі і аднаго з самых паважаных прадстаўнікоў нацыянальнай школы жывапісу Леаніда Дзмітрыевіча Шчамялёва (1923—2021). За сваё доўгае жыццё, амаль да апошніх дзён якога захоўваў бадзёрасць духу і не здраджваў творчай музе, жывапісец зрабіў ні мала на карысць беларускага мастацтва. Больш за тое, майстар і цяпер працягвае ўплываць на яго, натхняючы маладых аўтараў на творчыя здзяйсненні. Галоўны творчы подзвіг самога Леаніда Шчамялёва — ён здолеў абараніць і пранесці ўласнае бачанне праз гады.

Яго хуткасны, амаль вока-імгненны жывапіс, пазнаецца з першых секунд, з першых мазкоў і адразу ўражвае сваёй бязмежнасцю і свабодай. Пры гэтым знешняя прастата шчамялёўскіх работ падманлівая: творца мастакоўскіх вольнасцей не ўхваляў, а, наадварот, шмат гадоў прапрацаваўшы выкладчыкам, усяляк падкрэсліваў важнасць акадэмічнага падыходу. Тут справядлівей гаварыць аб лаканічнасці, сакрэт якой трэба шукаць у выразнай манеры пісьма і асаблівым падыходзе да кампазіцыі малюнка — вельмі натуралістычнай і сюррэалістычнай адначасова. Рэзкаваты стыль майстра ўразаецца ў памяць умомант!

Працяг на стар. 5 ►

Фота Кастуся Дробіва.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванні. Навука — фундамент дзяржаўнасці. Такую думку выказаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў віншаванні дзесятам навуцы, работнікам навукова-даследчых інстытутаў і ўстаноў вышэйшай адукацыі з Днём беларускай навуцы. «У авангардзе развіцця цывілізацыі, краін і народаў заўсёды стаялі людзі выдатнага розуму, высокага інтэлекту і незвычайнай працавітасці. Быць сапраўдным вучоным — значыць глядзець за гарызонт, адкрываючы людзям новыя перспектывы і магчымасці, ствараючы навуковыя школы, перадаючы вопыт і веды сваім шматлікім вучням і паслядоўнікам», — адзначыў кіраўнік дзяржавы. Ён падкрэсліў, што ў Год міру і стварэння на навуку ўскладаецца велізарная адказнасць, і дзяржава, якая стварыла айчынным вучоным дастойныя ўмовы для даследчай і практычнай работы, мае права разлічвацца на выключную адданасць іх нацыянальным інтарэсам.

● Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў Патрыярха Маскоўскага і ўсё Русі Кірыла з гадавінай інтэлігенцыі. «Ваша шматгадовае служэнне прадстаяцелем Рускай праваслаўнай царквы з'яўляецца наглядным прыкладам бязмежнай духоўнай годнасці, поўнай самааддачы і сапраўды евангельскага паслушэнства. Маскоўскі патрыярхат сёння — апора захавання шматвяковых хрысціянскіх традыцый, агульналаўчых каштоўнасцей і найбагацейшай культуры славянскіх народаў», — гаворчыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што ў цяперашні складаны час міратворчыя ініцыятывы Патрыярха Кірыла, малітвы аб міласэрнасці і любові да бліжняга кансалідуюць грамадства, гарманізуюць міжканфесійныя і міжрэлігійныя кантакты, дораць надзею людзям усіх кантынентаў і дапамагаюць пераадолець выпрабаванні. «Вельмі шаную Ваш уклад ва ўмацаванні і развіццё беларуска-расійскіх адносін», — дадаў Прэзідэнт.

Праекты. Фотавыстаўка «Чырванабorskі край» працуе ў галерэі «Панарама» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Праект — вынік работы Чырванабorskі школы фатаграфіі ў турыстычным комплексе «Чырвоны Бор» з 21 да 30 жніўня 2022 года. У экспазіцыі прадстаўлены здымкі вядомых беларускіх фатографіаў: аўтар ідэі фотаэкспедыцыі і куратара праекта Сяргея Плыткевіча, педагогаў Валерыя Вядрэнкі, Ірэны Гудзіеўскай, Віктара Мільшчыца, Сяргея Мілюхіна і Наталлі Лакоткі, студэнтаў-пераможцаў Рэспубліканскага фотаконкурсу «Маладзёжны погляд» Ганны Беражковай, Івана Веразуба, Ганны Дамінікі Грыб, Марвы Зіганоравай, Міхаіла Лук'янчыка, Валерыя Пятрагасевіча. У экспазіцыі прадстаўлены прыродныя ландшафты, лясныя экасістэмы, рэдкія расліны і жывёлы, занесеныя ў Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь. Выстаўка знаёміць гледачоў і з архітэктурнай спадчынай, якая захавалася на поўначы Верхнядзвінскага раёна: Успенская царква ў вёсцы Сар'я, руіны палаца Гільзенаў і Шадурыцкіх у Асвеі, рэшкі званіцы царквы Еўфрасінні Полацкай у Росіцы.

● Выставачны праект «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры», які працуе ў Нацыянальным гістарычным музеі, распавядае пра асноўныя этапы гістарычнага развіцця Беларусі, дае кароткую характарыстыку культурным здабыткам, прадстаўляе беларускую нацыю як неад'емную частку сусветнай супольнасці. Экспазіцыя складаецца з двух частак — «Гісторыя» і «Культура». Першая паказвае лёсавызначальныя падзеі, асноўныя працэсы, этапы гістарычнага развіцця Беларусі (ад старажытных часоў да сучаснасці); другая адлюстроўвае асобныя тэмы, прысвечаныя адметнасцям самабытнай беларускай культуры. Праект «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры» рэалізоўваецца ў адпаведнасці з грантам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры на 2021 год. Партнёры: Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук, Нацыянальны архіў, Нацыянальны гістарычны архіў, Беларуская тэлеграфнае агенцтва, Дэпартамент па ліквідацыі наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, Нацыянальны мастацкі музей і іншыя ўстановы. Праект будзе працаваць да 3 ліпеня.

Вярнісаж. У Беларусі дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адкрылася часовая выстаўка «Мастакі пра вайну», аснову якой складуць 25 вольнаў са збору музея, паведамляе БелТА. «Тэма Вялікай Айчыннай вайны прайшла чырвонай ніткай праз творчасць многіх вядомых беларускіх мастакоў, і перш за ўсё праз творчасць яе ўдзельнікаў. Некаторыя з іх ваявалі ў радах Чырвонай арміі, іншыя змагаліся ў партызанскіх атрадах на акупаванай беларускай зямлі. Усё, што яны ўбачылі і перажылі, стала штуршком для стварэння праўдзівых твораў, якія і цяпер хваляюць сучаснае пакаленне», — адзначаюць арганізатары. Дапоўніць экспазіцыю фатаграфіяў, дакументы і асабістыя рэчы ваеннага і пасляваеннага перыяду, якія належалі мастакам. Праект «Мастакі аб вайне» прадоўжыцца да 15 сакавіка.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Думаць наперад

Першае ў гэтым годзе пасяджэнне Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі было прысвечана пераважна планам, якія ставіць перад сабой арганізацыя. Сярод абмеркаваных тэм — прыём у члены СПБ, падрыхтоўка да ўдзелу ў XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, работа сайта і Telegram-канала Саюза пісьменнікаў. Не абыйшлі ўвагай і вынікі работы грамадскай арганізацыі за 2022 год.

Найперш звярнулі ўвагу на справядзачы, падрыхтаваныя абласнымі і Мінскім гарадскім аддзяленнямі.

— Уражвае колькасць мерапрыемстваў, праведзеных за гэты час. Яны дазволілі задзейнічаць творчы патэнцыял некалькіх соцень аўтараў, — падкрэсліў старшыня пісьменніцкай арганізацыі Аляксей Карлюкевіч. — У адных арганізацыях істотна павялічылася колькасць выдадзеных твораў, другія сталі лідарамі ў медыйным асятленні сваёй працы, іншыя адзначыліся разнастайнымі фестывалямі і патрыятычнымі акцыямі.

Галоўныя падзеі года для літаратараў — Дзень беларускага пісьменства і Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. У своеасабівым календары важных дат Саюза пісьменнікаў значацца і фестывалі дзіцячай кнігі. Першы з іх пройдзе 2 сакавіка на пляцоўцы музея Якуба Коласа. Другі плануецца ў пачатку чэрвеня і будзе прымеркаваны да Дня абароны дзяцей. Трэці — «У гасцяў у Францыска Скарыны» — адбудзецца ў верасні. Да таго ж восенню мяркуецца правядзенне фестывалю дзіцячага чытання на пляцоўках Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк Мінска. Арганізацыя мерапрыемстваў такога роду каацэнта і ў рэгіёнах.

Саюз пісьменнікаў плануе цесна супрацоўнічаць з органамі дзяржаўнага кіравання. Так, са спецыялістамі Нацыянальнага інстытута адукацыі ідзе абмеркаванне круглага стала па ўключэнні новых твораў у школьную

праграму — абавязковую і пазакласнага чытання. Шмат увагі ў найбліжэйшы час у СПБ мяркуецца надаць рабоце Камісіі па кантролі за якасцю кніжнай прадукцыі і выступленню літаратараў у бібліятэках.

— Палітыка Саюза пісьменнікаў — гэта супрацоўніцтва, — адзначыла першы намеснік старшыні творчай арганізацыі Алена Стэльмах. — Мы разумеем, што без узаемадзеяння і з органамі ўлады, і з грамадскімі арганізацыямі, і з рознымі ўстановамі немагчыма арганізоўваць мерапрыемствы на найвышэйшым узроўні. Так, сярод пастаянных партнёраў — музеі Янкі Купалы і Якуба Коласа, гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

У ліку праектаў, якімі займаецца Алена Стэльмах, — «Бачу Беларусь такой» (сумесна з Уладзіславам Цыдзікам і Эдуардам Ханком). За 5 гадоў існавання творцы выступілі на самых розных пляцоўках. Сёлета пройдзе 14 сустрэч. 8 лютага праект будзе прэзентаваны ў Мінскім дзяржаўным музычным каледжы імя М. Глінкі.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

прыняты ў СПБ

Іван Мікалаевіч АФАНАСЬЕЎ. Нарадзіўся 6 кастрычніка 1963 года ў Гомелі. Скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта і аспірантуру пры ім, дактарантуру Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі. Кандыдат філалагічных навук, дацэнт. Працуе загадчыкам кафедры рускай і сусветнай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны. Аўтар 128 навуковых публікацый, сярод якіх манаграфія «Чарнобыльскае свегаадчуванне ў сучаснай беларускай літаратуры», «Учитель истории», «Вещество литературы в эпоху катастроф: Война. Чернобыль. Человек», «Судьба командарма Лизюкова: Версии, мифы и правда» і інш.

Антон Браніслававіч АНІСОВІЧ. Нарадзіўся 22 лютага 1948 года ў в. Саковічы Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў Магілёўскі каледж мастацтваў, гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў інжынерам-механікам саўгаса «Путчына», настаўнікам, дырэктарам Татаршчынскай сярэдняй школы. Аўтар кніг «На ўзвышшы»,

«Быць самім сабой», «Дыялектыка жыцця: антосікі», «Не пакідай мяне, натхненне...», «Беларусь — мая любоў» і інш.

«Іюлай», «Мой друг Меркуціо», «Оранжевая палатка», «Одиссей привязанный» і інш.

Сяргей Мікалаевіч ЗЯНЬКОЎ. Нарадзіўся 19 сакавіка 1969 года ў Гомелі. Скончыў Гомельскае вучылішча народна-мастацкіх промыслаў № 126, Санкт-Пецярбургскую акадэмію культуры. Працаваў мастаком-бутафорам у Гомельскім абласным драматычным тэатры, педагогам у СШ № 1 г. Гомеля, кіраўніком маладзёжных тэатральных калектываў. Аўтар кніг «Одиссей привязанный» і інш.

Святлана Алегаўна ЦМУГУНОВА. Нарадзілася 28 лістапада 1984 года ў в. Верамееўка Гарадоўскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыла Беларускую дзяржаўную сельскагаспадарчую акадэмію культуры. Працуе галоўным эканамістам фермерскай гаспадаркі «Прагрэс» у Дрыбінскім раёне. Друкавалася ў калектывных зборніках, аўтар кніг пэзіі «Жыві, Радзімы родны кут», «Я краінай сваёй ганаруся».

узнагароды

Ацэнка творчасці

Прэмію Гродзенскага аблвыканкама за творчыя дасягненні ў сферы культуры і мастацтва ўручылі ў Гродне. Конкурс на званне найлепшага прадстаўніка творчай прафесіі заснаваны ў 1999 годзе і носіць імя тагачаснага губернатара Аляксандра Іосіфавіча Дубко.

Штогадовы абласны конкурс сёлета праходзіць 25-ы раз. За гэты час найбольш паспяховымі сталі Гродзенскі, Лідскі, Слоніўскі і Іўеўскі раёны.

Па традыцыі на сцэне абласнога драмтэатра чатырнаццаць прафесіяналаў атрымалі прэмію з рук старшыні Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта Уладзіміра Караніка і ўдавы Аляксандра Дубко Эмы Нікіфаруны. Прыемна, што лаўрэатам прэміі імя А. І. Дубко стаў наш калега па Гродзенскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі паэт Мікалай Іваноўскі (Ваўкавыскі раён). Разам з узнагародай Мікалай Пятровіч атрымаў ганаровы тытул «Пісьменнік Гродзеншчыны 2022 года».

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Беларуская дзяржаўная філармонія аб'яўляе конкурс на замішчэнні вакантнай пасады мастацкага кіраўніка заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнай групы «Купалінка». Кваліфікацыйныя патрабаванні: вышэйшая прафесійная адукацыя па кірунках «Мастацтва музычнае», «Мастацтва сцэнічнае і экраннае» і стаж работы на пасадзе мастацкага кіраўніка творчага калектыву не менш чым 5 гадоў. На працягу месяца з дня апублікавання аб'явы кандыдатуры будуць разгледжаны конкурсныя камісіі. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць у мастацкага кіраўніка Белдзяржфілармоніі Юрыя Гільдзюка па тэлефоне + 375(17) 272-55-56, да начальніка аддзела кадраў Жанны Карачун +375(17) 255-53-17.

Палажэнне аб парадку правядзення рэспубліканскага конкурсу «Наша сучаснасць»

1. Дадзеным Палажэннем вызначаецца парадак правядзення рэспубліканскага конкурсу на найлепшы рукапіс кнігі «НАША СУЧАСНАСЦЬ», якая расказвае пра сучасную Беларусь (далей — конкурс).

2. Конкурс праводзіцца ў межах падтрымкаў развіцця беларускай мастацкай літаратуры і творчасці пісьменнікаў Рэспублікі Беларусь — членаў ГА «СПБ», стымулявання стварэння імі новых высокамастацкіх твораў у галіне паэзіі, прозы, драматургіі, публіцыстыкі, літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства для дарослых, дзяцей і юнацтва, папулярызаваных кнігі і чытанні ў грамадстве.

3. Арганізатарам конкурсу з'яўляецца ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі».

4. Для падрыхтоўкі і правядзення конкурсу ствараецца арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні конкурсу (далей — арганізацыйны камітэт), які фарміруецца з прадстаўнікоў Праўлення ГА «СПБ».

Арганізацыйны камітэт: вырашае пытанні арганізацыйнага і матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння арганізацыі і правядзення конкурсу; зацвярджае склад журы; вырашае іншыя пытанні, якія ўзнікаюць у працэсе арганізацыі і правядзення конкурсу.

5. У склад журы не могуць уваходзіць аўтары твораў, якія ўдзельнічаюць у конкурсе.

Журы ўзначальвае старшыня, які вырашае пытанні яго работы ў адпаведнасці з дадзеным Палажэннем.

6. Прызям конкурсу з'яўляецца выданне твора, прызнанага пераможцам, у адным з выдавецтваў Беларусі на ганарарнай аснове.

Журы мае права прасудзіць прыз некалькім удзельнікам конкурсу.

7. Да ўдзелу ў конкурсе дапускаюцца члены СПБ, аўтары арыгінальных твораў мастацкай літаратуры ў жанрах

паэзіі, прозы, публіцыстыкі, драматургіі, літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства на беларускай або рускай мове, якія ніколі раней не публікаваліся ў папяровым фармаце ў выдавецтвах Рэспублікі Беларусь.

8. Аб'ём рукапісу празайчнага твора павінен знаходзіцца ў межах ад дзесяці да пятнаццаці аўтарскіх лістоў.

Аб'ём рукапісу празайчнага твора дзіцячай літаратуры павінен складаць ад чатырох да дзесяці аўтарскіх лістоў.

Аб'ём рукапісу паэтычнага твора, незалежна ад жанру, павінен складаць ад 5000 радкоў.

Рукапісы прымаюцца выключна ў электронным выглядзе на адрас oo-spb@tut.by з пазнакай у тэме пisma «Рэспубліканскі літаратурны конкурс «НАША СУЧАСНАСЦЬ». Твор прымаюцца да пisma асобным файлам Word з указаннем прозвішча і імя аўтара перад тэкстам.

Рукапісы, якія не адпавядаюць гэтым патрабаванням, не разглядаюцца.

9. Заяўкі на ўдзел у конкурсе (далей — заяўкі) прымаюцца да 1 верасня года, у якім праводзіцца конкурс.

10. Паслядзёжны журы лічыцца правамоцным, калі на ім прысутнічае не менш за дзве трэці агульнай колькасці яе членаў і можа праводзіцца аддалена з выкарыстаннем сродкаў камунікацыі. Рашэнні прымаюцца адкрытым галасаваннем простаю большасцю галасоў членаў журы, якія прысутнічалі на пасяджэнні. У спрэчных выпадках вырашальным з'яўляецца голас старшыні.

Журы не ўступае ў перапіску з удзельнікамі конкурсу і не тлумачыць прычыны, па якіх твораў не дапушчаны да конкурсу альбо не абраны яго пераможцам.

Вынікі конкурсу абвешчваюцца не пазней за 17 верасня.

11. Узнагароджанне пераможцаў конкурсу праводзіцца ва ўрачыстай абстаноўцы ў час святкавання Дня беларускага адзінства.

юбілеі

Павіншаваць пісьменніка

«Сэлфі з часам» — так назваў сваю творчую вечарыню, якая адбудзецца 9 лютага ў вялікай зале Дома літаратара, вядомы паэт, празаік, публіцыст, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь Навум Гальпяровіч.

Фота Кастыя Прабава.

Вершы паэта будуць чытаць артысты Алег Віярыскі і Маргарыта Захарыя.

На працягу ўсёй сустрэчы вядучыя Алесь Мойскі і Алесь Сівахіна будуць гартаць розныя старонкі жыцця творцы, згадаюць яго дзяцінства, родны Полацк, ганаровым грамадзянінам якога ён з'яўляецца, журналісцкі шляхі на радыё і тэлебачанні і, вядома, літаратурныя здабыткі.

імпрэзы

Старонкі папяровага свету

Штогадовае свята «Мой свет — кніга» адбылося ў сценах Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна і стала своеасаблівай выдавецкай справздачай Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі за мінулы год. Яго ўдзельнікі — пісьменнікі, бібліятэкары і ўсе аматары чытання.

Усяго было прадстаўлена 12 выданняў, у тым ліку чатыры нумары літаратурна-краязнаўчага альманаха Брэсцкага раёна «Астрамечаўскі рукапіс», літаратурны альманах Кобрына «Лырычны настрой», з якім прысутных пазнаёміла паэт, укладальніца і выдавец Наталля Кандрашук.

Вядучая мерапрыемства Наталля Арцёмчык расказала пра Анатоля Дзенісейку, аўтара перавыдадзенай кнігі «Записки прокурора — сегодого полковника юстиции», і творчую задуму фотаальбома Аляксея Скакуна пад назвай «Люблю Беларусь».

Кніга Алеся Корнева «Бяда ад намагання свабоднага каханання», на жаль, выйшла пасля смерці аўтара. Але супрацоўнікі ЦГБ г. Баранавічы імя В. Таўлая запрасілі на сустрэчу сына паэта Вадзіма Корнева, які выступіў анлайна.

З вялікай увагай прысутныя паслухалі і анлайн-выступленне Марыі Ляшук з Пінска, аўтара кнігі «Сквозь зимы і вёсны». Паэтэса Тацыяна Шульга прачытала свае вершы са зборніка «Попутного ветра», а Ірына Морых прэзентавала новую кнігу філосафскай лірыкі «Спутник Время».

Зінаіда Дудзюк прадставіла сваю кнігу «Паляянае згрой» і заўважыла, што мінулы год быў багаты на публікацыі ў рэспубліканскіх і міжнародных калектыўных зборніках.

Асабліваю ўвагу падчас свята надалі кнізе з серыі «Беларусь літаратурная» «Лучнась сэрца і дум». Сярод прадстаўленых аўтараў 14 з Брэсцчыны. Паэт Святлана Сцепанчук з Івацэвіч падзялялася сваімі ўражаннямі ад кнігі.

Да творчай імпрэзы супрацоўнікамі бібліятэкі была падрыхтавана відэапрэзентацыя кніжных навінак, якая будзе дэманстравацца падчас тэматычных мерапрыемстваў на працягу года.

Тацыяна ДЗЕМІДОВІЧ

анонсы

Новы фестываль

2 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа пройдзе фестываль дзіцячай кнігі «Ідзі зіма, ідзі ў дарогу». Яго арганізатары — Коласаўскі музей, Мінская гарадская цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк, Выдавецкі дом «Звязда», Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Да ўдзелу ў фестывалі запрашаюцца кніжныя выдавецтвы, аўтары кніг, адрасаваных юнаму чытачу, мастакі-ілюстратары. Аўтограф-сесія, прэзентацыі на пляцоўках музея правядуць Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Павел Гушынец, Аляксей Шаўцоў, Віктар Шніп, Іна Фралова, Алена Стэльмак, Галіна Пшонік і іншыя паэты і празаікі.

— Летась, у чэрвені, мы правялі фестываль дзіцячай кнігі «Міхасеў прыгоды», — расказвае дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірына Мацяц. — Усім удзельнікам, гасцям музея такі творчы праект прыйшоўся даспадобы. Вось зараз і не дачакаліся чэрвеня — вырашылі раней правесці сустрэчу юных чытачоў і пісьменнікаў. Але пры гэтым у свой календар на чэрвень улічалі і фестываль «Міхасеў прыгоды». Лічу, што чым болей такіх свят будзем ладзіць, тым большай будзе ўвага да кнігі, да чытання. У справе выхавання школьнікаў гэта сёння адна з самых актуальных, на мой погляд, тэм.

Фестываль дзіцячай кнігі «Ідзі зіма, ідзі ў дарогу» — лічэц і добрая магчымасць спрыяюцца да адкрыцця цікавостак за жыцця і творчасці народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. Гэтаму паспрыюць экскурсіі, знаёмства з новымі і ранейшымі музейнымі экспазіцыямі.

Сяргей ШЫЧКО

«ЛіМ»-люстэрка

Беларускі фільм «Падрыў» рэжысёра Івана Паўлава прадставілі на кінафестывалі краін Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва ў Мумбаі (Індыя), паведамляе БелТА. Гістарычная драма стала прэмірай Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» у 2022 годзе. Рэжысёр прэзентаваў кінакарціну ўдзельнікам фестывалю і індыйскім гледачам у секцыі «Фокус на краіны ШАС» (SCO Country Focus). У праграму кінафестывалю ўвайшлі фільмы з Азербайджана, Арменіі, Беларусі, Індыі, Кітая, Казахстана, Расіі, Узбекістана, Таджыкістана, Кыргызстана, Турцыі, Егіпта, М'янмы, Шры-Ланкі. Усёго ў рамках фестывалю паказалі больш за 55 карцін.

Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «M.@rt.кантакт» пройдзе ў Магілёве з 20 да 27 сакавіка. Адрэцтва свята паказам музычнай драмы «Карэніна» паводле рамана Льва Талстога, якую прадставіць тэатральны праект «ТрыТфармаТ» сумесна з Прэзідэнцкім аркестрам Рэспублікі Беларусь. Асноўная праграма форуму — 19 спектакляў з 4 краін: гэта Беларусь, Расія, Казахстан і Балгарыя. У праграме — майстар-класы, творчыя сустрэчы, «майстэрня маладой рэжысуры» ў рамках маладзёжнай творчай лабараторыі і іншыя праекты. Пераможцу XVI Міжнароднага маладзёжнага тэатральнага форуму «M.@rt.кантакт» будзе ўручана «Залатая маска». Таксама залатую маску атрымае спектакль, які пераможа па выніках галасавання гледачоў. Закрыццё фестывалю паказам спектакля Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра «Шалёныя грошы», піса «СВ. Беларусь сегодняя».

Прэзентацыя кнігі японскай пісьменніцы Сакаэ Цубоі «Дванаццаць пар вачэй» адбылася ў Гродне, піса БелТА. Прадставіла кнігу кіраўнік Інфармацыйнага цэнтра японскай культуры Масака Тацумі, якая больш за 27 гадоў жыве ў Мінску, піса БелТА. Зборнік апавесцей і апавяданняў Сакаэ Цубоі «Дванаццаць пар вачэй», які адлюстроўвае свет дзяцінства і сям'і, японскай культурныя традыцыі, непаўторную прыроду і гісторыю Краіны ўзыходзячага сонца, убачыў свет у 2021 годзе. Пераклад быў ажыццёўлены групай студэнтаў, якія вывучаюць японскую мову, пад кіраўніцтвам Масака Тацумі. Паводле кнігі Сакаэ Цубоі здымаліся кінафільмы і мультфільмы, ставіліся тэатральныя пастаноўкі. Па кнізе «Дванаццаць пар вачэй» у 1954 годзе рэжысёр Кей-сукэ Кінасіта зняў фільм. Кінакарціна атрымала прэмію «Залаты глобус». Дзякуючы вялікаму поспеху стужкі твор Сакаэ Цубоі стаў бестселерам у Японіі.

Прэміера беларуска-сербскага спектакля «Ідыёт» адбудзецца 9 лютага ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, паведамлілі ў літаратурна-драматычнай частцы тэатра. Жанр пастаноўкі пазначаны як драма і камедыя. Рэжысёр спектакля Івана Жыгон ставіць спектакль у памяць пра свайго бацьку, знакамітага югаслаўскага і сербскага акцёра і рэжысёра Стыва Жыгона, чый спектакль «Ідыёт» з поспехам ішоў на сцэне Нацыянальнага тэатра Бялград. «У сваім рэжысёрскім чытанні Жыгон абіраецца на бялградскую пастаноўку, але непазбежна ўносіць свае акцэнты», — падкрэслілі ў тэатры. У спектаклі «Ідыёт» сыграюць папулярныя акцёры тэатра імя М. Горкага: Андрэй Сенькін, Вераніка Пляшквіч, Аляксей Качан, Волга Здырская, Вікторыя Кавальчык, Аляксандр Палазкоў і іншыя. У ролі пісьменніка Фёдора Міхайлавіча Дастаеўскага перад публікай паўстане заслужаны артыст Беларусі Руслан Чарнецкі.

Рэжысёр Гільберма дэль Тора паведаміў аб рабце над новым лялечным мультфільмам — экранізацыяй рамана «Пахаваны волат» Калдуо Ісігура 2015 года. Аб гэтым пастаноўшчык паведаміў у інтэрв'ю The Telegraph. Дэль Тора доўгі час быў зацікаўлены гэтым творам: у 2018 годзе ён прадставіў спіс неэкранізаваных сцэнарыяў, сярод якіх апынулася і адаптацыя Калдуо Ісігура. Новую версію тэксту рэжысёр напісаў сумесна са сцэнарыстам Данісам Келі («Мацільва», «Утопія»). Нядаўні мультфільм «Пінокія Гільберма дэль Тора» атрымаў намінацыю на прэмію «Оскар» і выйграў «Залаты глобус». Ісігура вядомы па раманах «На зыходзе дня», «Не адпуская мяне», «Клара і сонца». У 2022-м ён напісаў сцэнарыі драмы «Жыццё» і таксама быў намінаваны на «Оскар».

Акцёр Уілем Дэфо сыграе ў фільме «Насфера-тале film.ru. Новая версія твора — трэці сумесны праект акцёра і пастаноўшчыка («Маяк», «Вараг»). Сюжэт карціны натхнёны раманам Брэма Стокера «Дракула» і расказвае пра пераслед маладой дзяўчыны (Лілі-Роўз Дэп) вампірам з Трансільваніі (Біл Скаргард). Арыянальны хорар «Насфера-тале» Сімфонія жаху» Ф. У. Мурнау з Максам Шрэкам у галоўнай ролі выйшаў у 1922 годзе, пасля стаўшы класічным прыкладам ад жанру. Уілем Дэфо адлюстроўваў Шрэка і адначасова Насферату ў камедыійным фільме «Цень вампіра», за што намінаваўся на «Оскар» у 2001 годзе.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Працаваць дзеля згоды, стваральнасці і росквіту

У вялікай зале Дома літаратара адбыўся рабочы сход пісьменнікаў Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Ён быў прысвечаны выйкам работы аддзялення за 2022 год і абмеркаванню плана работы на бягучы 2023 год. З дакладамі па абодвух пытаннях выступіў старшыня МГА СПБ Міхась Пазнякоў. Друкуем скарочаны варыянт яго выступлення.

Мінулы 2022 год быў адметным у літаратурным жыцці нашага сталічнага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Не магу не назваць некаторыя лічыбы. Наша пісьменніцкая арганізацыя папоўнілася за мінулы год пятнаццаццю новымі літаратарамі, якія працуюць у самых розных жанрах. Шэсць нашых калег мы страцілі назаўжды. На ўліку — 296 пісьменнікаў. Саветам аддзялення абмеркавана творчасць 32 літаратараў, да прыёму ў члены СПБ было рэкамендавана толькі 17 кандыдатур. Праведзена 176 кансультацый для пачынаючых літаратараў. Кіраўніцтвам аддзялення прынята па розных пытаннях 278 наведвальнікаў (літаратараў, работнікаў адукацыі і культуры, чытачоў).

З удзелам пісьменнікаў сталічнага аддзялення адбылося звыш 1400 мерапрыемстваў, больш за 380 з іх арганізавана непасрэдна аддзяленнем. У самых розных аўдыторных г. Мінска, краіны і за яе межамі адбылося звыш 6400 бясплатных пісьменніцкіх выступленняў. Мы своечасова забяспечылі ўсе заяўкі і просьбы ўстаноў адукацыі і культуры г. Мінска на творчыя сустрэчы з пісьменнікамі, а іх было больш за 470. Пісьменнікамі нашага аддзялення выдадзена 92 кнігі. У перыядычных выданнях Беларусі, Расіі, іншых краін апублікавана за год звыш 2200 твораў нашых літаратараў. Хачу назваць найбольш адметныя з іх. У паэзіі — гэта кнігі Анатоля Аўруціна «Временная вечность», Валяціны Паліканінай «Исцеление верностью», Валерыя Пазняка «Дру на роднае зямлі», Андрэя Душачкіна «Колесо на обочине», Таццяны Купрыянец «Дом из белого кирпича». У жанры прозы з'явіліся значныя кнігі: Валяціны Быстрымовіч «Школицы», Сяргея Трахімёнка «Принцип слабого звена», Анатоля Матвіенкі «Демон против лютафавфе», Ганны Чыж-Літаш «101 свидание, или Дневник свободной женщины», Маргарыты Латышкевіч «Вершнікі на дарозе», Яўгена Хвалю «Піць ёзавых п'ялэсткаў гшчасія». Актыўна працаваў і выдаў тры кнігі і наш народны пісьменнік Мікалай Чаргінец. Найбольш ярка сярод нашых кніг 2022 года прадстаўлена дзіцячая літаратура. Юных чытачоў парадвалі Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Кулічэнка, Ніна Галіноўская, Таццяна Дамаронак, Уладзімір Маэго, Сяргей Давідовіч, Дзмітрый Мікалаев, Святалана Бахнова, Міхал Дзеравічка, Алесь Бадак, Віктар Шніп, Іна Фралова, Георгій Марчук, Вольга Любашына, Валерыя Кастручын, Ягор Коцеў, Анаоль Экэў і інш.

Вельмі вартыя ўвагі і кнігі нашых публіцыстаў. Асабліва Уладзіміра Макарава «Во имя будущего», Івана Саверчанкі «Стражи Отчизны» і «Рыцары Белай Русі», Віктара Паўлава «Нам память не даёт покоя», Ірыны Масляніцынай, Міколы Багадзжа «Вялікія і славетныя людзі зямлі беларускай». Адметнай з'явай стала публікацыя Мікалаем Чаргінцом успамінаў аб жыцці і дзейнасці гэтага дзяржаўнага дзеяча і папулярнага пісьменніка. Сярод кніг літаратуразнаўчых і літаратурнай крытыкі заслугоўваюць вялікай увагі кнігі Яўгена Гарадніцкага «Беларуская літаратура другой паловы ХХ стагоддзя (аўтары, жанры, стылі)» і Людмілы Вараб'ёвай «Миг надежды, чуда, вдохновения». Парадвалі і драматургі. З'явіліся кнігі п'ес Алеся Козела «Незвычайныя прыгоды звычайнага хлопчыка» і Руслана Васільева «Пьесы для чтения».

Тры кнігі нашых пісьменнікаў выдадзены ў кніжных серыях Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Спрычыніліся мы і да выпуску калектыўных зборнікаў нашых пісьменнікаў. Назаву галюўныя: «Чарнобыльню вечная горыч», «Памяць — бяссмерце народа», «Две сестры: Россия — Беларусь» і «Четыре вечных времени» абедзве (сумесна з пісьменнікамі Расіі). Тут варты сказаць добрыя словы ў адрас аднаго з арганізатараў і ўкладальніка гэтых зборнікаў — нашу пісьменніцу Тамару Кавальчук.

Восьмы сезон распачаў наш Мінскі гарадскі тэатр паэзіі (мастацкі кіраўнік — Вольга Багушынска). У мінулым годзе ім праведзена 18 паэтычна-музычных імпрэз і спектакляў.

Больш як у 30 літаратурных клубах, студыях, гасцёўнях, літаб'яднаннях, якімі кіруюць пісьменнікі аддзялення, адбылося звыш 260 мерапрыемстваў. Дарэчы, у самых розных мікраараёнах і ўстановах г. Мінска.

За мінулы год аддзяленне правяло 4 творчыя конкурсы. Сярод іх — конкурс на найлепшы твор сярод старшакласнікаў і студэнтаў, прымеркаваны да 140-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, гарадскі конкурс сярод школьнікаў і студэнтаў — чытальнікаў паэзіі Беларусі, рэспубліканскі творчы конкурс

«Міласэрнасць», сумесны літаратурны конкурс з Беларускім фондам міру, а таксама два літаратурныя конкурсы сумесна з установамі культуры сталіцы.

Працягвалася наша творчае супрацоўніцтва з Санкт-Пецярбургскім, Цюменскім, Ліпецкім аддзяленнямі Саюза пісьменнікаў Расіі. У мінулым годзе наша дэлегацыя па запрашэнні расійскіх калег пабывала ў Валгаградзе і Валгаградскай вобласці, дзе заключыла пагадненне аб супрацоўніцтве з Валгаградскім аддзяленнем СП Расіі. Там жа мы ўзялі ўдзел у нашым сумесным творчым фестывалі. У гэтым годзе ён пройдзе ў Асіповічах і Мінску. Будзе падрыхтаваны сумесны зборнік твораў пісьменнікаў нашых аддзяленняў.

Летась нашы пісьменнікі былі частымі гасцямі на радыё (звыш 100 выступленняў) і тэлебачанні (звыш 50 выступленняў).

Прынялі мы ўдзел у шматлікіх дзяржаўных, гарадскіх, прафесійных святах і акцыях. Падаарылі амаль 800 кніг шматдзетным сем'ям, дзіцячым дамам і сельскім бібліятэкам.

Актыўна ўдзельнічалі ў правядзенні ўрокаў мужнасці ў Мемарыяльнай зале нашага Дома літаратараў, куды наведваюцца два разы ў месяц навучэнцы і студэнты сталіцы.

Многія нашы пісьменнікі ў мінулым годзе былі ўзнагароджаны прэстыжнымі прэміямі, адзначаны дзяржавай.

Так, Мікалай Чаргінец стаў народным пісьменнікам Беларусі. Нацыянальнай літаратурнай прэміяй Беларусі адзначаны творы Алеся Бадака (паэзія), Мікалая Чаргінца (проза), Андрэя Мукавозычкі (публіцыстыка), Анатоля Андрэева (драматургія), Валерыя Сцяцко (найлепшы дэбют). Упершыню ў Беларусі наш паэт Анаоль Аўруцін узнагароджаны «Залатым Віцязем» Міжнароднага літаратурнага конкурсу «Залаты Віцязь», ён жа стаў лаўрэатам міжнароднай прэміі Марыны Цвятаевай. Таццяна Кудраўцава (Дамаронак) перамагла ў Рэспубліканскім конкурсе, прысвечаным народнаму пісьменніку Беларусі Івану Шамякіну, і г. д.

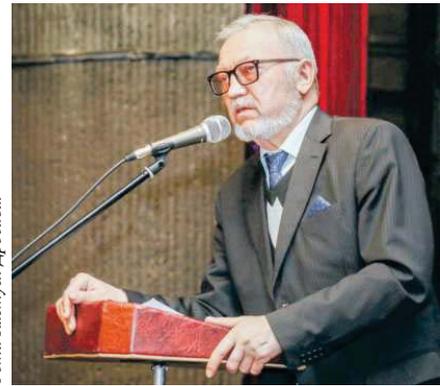
Самымі актыўнымі ў грамадскай дзейнасці былі Сяргей Трахімёнка, Тамара Кавальчук, Таццяна Жылінская, Святалана Бахнова, Таццяна Купрыянец, Кацярына Стройлава, Наталія Саветная, Ірына Масляніцына, Валяціна Драбшэўская, Іна Фралова, Ірына Токарава, Аляксандр Плавінскі, Уладзімір Маэго, Вольга Паўлючэнка і інш.

План работы сталічнага аддзялення СПБ на 2023 год таксама ўключае шматлікія і разнастайныя пазіцыі і кірункі дзейнасці. Ён быў абмеркаваны і ўхвалены Саветам МГА СПБ. План уключае наступныя раздзелы:

1. Традыцыйныя творчыя свята і мерапрыемствы рэспубліканскага і гарадскога маштабу. Гэта і ўдзел у Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, і Нацыянальны фестываль беларускай паэзіі і песні ў Маладзечне, і Дзень горада Мінска, і Дзень беларускага пісьменства, і паэтычныя свята, прысвечаныя класікам беларускай і рускай літаратуры ды малдаўскай, а таксама многае іншае.

2. Творчыя конкурсы. Сярод іх — конкурс чытальнікаў паэзіі Беларусі, гарадскі літаратурны конкурс на найлепшы твор сярод юных літаратараў, прымеркаваны да 140-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра, міжнародны літаратурны конкурс «Славянскі калейдаскоп», прымеркаваны да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі, літаратурны конкурс сярод пісьменнікаў аддзялення, прысвечаны Году міру і стварэння, а таксама іншыя сумесныя конкурсы з установамі культуры краіны і творчымі арганізацыямі Расіі.

3. Мерапрыемствы, прысвечаныя дзяржаўным і прафесійным святам, памятным датам. Гэта ўдзел

Фота Кастуся Дробова.

Міхась Пазнякоў.

у мерапрыемствах, прысвечаных і Дню абаронцаў Айчыны, і Міжнароднаму дню жанчын, і Сусветнаму дню паэзіі, і Дню Вялікай Перамогі, і Дню незалежнасці (Дню Рэспублікі) і г. д.

4. Буйныя гарадскія мерапрыемствы і праекты. А гэта — Тэатр паэзіі, Мінская паэтычная чытанні, фестываль маладой паэзіі, Мінскае свята гумару, фестываль дзіцячай кнігі ў пісьменніцкім парку, тыдзень беларускай мовы і літаратуры, тыдзень дзіцячай кнігі, літаратурна-музычны праект «А з намі памяць пра вайну», урокі мужнасці, дні праваслаўнай культуры і г. д.

5. Юбілей пісьменніка МГА СПБ. У бягучым годзе ў нас 54 юбіляры. А гэта таксама важная і важкая праца з кожным з іх. Тут і творчыя вечары, і прэзентацыі, і віншаванні.

6. Літаратурныя клубы, студыі, гасцёўні, школы, аб'яднанні. Іх у нас па ўсім горадзе больш за 30. Імі кіруюць нашы пісьменнікі. Гэта і паэтычны клуб «Парнас» (пры публічнай бібліятэцы № 5), і літаратурныя клубы «Шчырасць» (пры публічнай бібліятэцы № 22), і «Спадчына» (пры гімназіі № 35), і клуб творчых жанчын «Спадарыня» (пры публічнай бібліятэцы № 5), і студыя юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (пры дзіцячай бібліятэцы № 15), і літаратурнае аб'яднанне «Доблесцы» (пры Цэнтральным доме афіцэраў), і «Кабинет пісьменніка» (пры дзіцячай бібліятэцы № 2), і Тэатр паэзіі і песні «Разам» (пры Палацы ветэранаў) і г. д.

7. Міжнароднае супрацоўніцтва. Запланаваны сумесныя творчыя конкурсы, фестывалі, выпуск сумесных зборнікаў, творчыя вечары і прэзентацыі з удзелам прадстаўнікоў розных творчых арганізацый Расіі.

8. Рэдакцыйна-выдавецкая дзейнасць. Яна ўключае і рэдагаванне твораў юных літаратараў, і спрыянне выпуску іх кніг, асабліва ў нашай кніжнай серыі «Мінскія маладыя галасы», і падрыхтоўку тэматычных зборнікаў, і арганізацыю матэрыялаў для сайта, падбор твораў для замежных выданняў, для альманаха «Армія і культура», і выданне кніг у серыі «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі».

На сходзе была аднагалосна ўхвалена і работа аддзялення ў 2022 годзе і план на год 2023. Упэўнены, агульным намаганямі мы зробім шмат, каб наша слова актыўна спрыяла ўмацаванню згоды, міру і стваральнасці, развіццю айчынай культуры, далейшаму росквіту дарагой Беларусі.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ

Запрашаем да ўдзелу!

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ, культурна-асветніцкае грамадскае аб'яднанне «Наша Русь» і таварыства дружбы «Беларусь — Расія» аб'явілі чарговы міжнародны літаратурны конкурс «Славянскі калейдаскоп».

Конкурс прысвечаны Дню яднання народаў Беларусі і Расіі, пабудове Саюзнай дзяржавы. Творы павінны адлюстроўваць мінулае і сучаснае народаў Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі, іх сумесную мужную барацьбу супраць фашысцкіх захопнікаў, за мір і незалежнасць; паказваць супрацоўніцтва ва ўсіх сферах дзейнасці і галінах народнай гаспадаркі ў наш час; перадаваць памкненні да сумеснага развіцця і росквіту, сяброўства і супрацоўніцтва, духоўнага яднання.

Конкурс праводзіцца па наступных намінацыях:

«Паэзія» — дасылаць не больш за тры вершы або адну паэму;

«Малая проза» — адзін твор;

«Нарыс, эсэ, артыкул, інтэрв'ю» — адзін твор.

Мова — беларуская ці руская.

Творы, набраныя на камп'ютары, дасылаць на адрас: 220034, г. Мінск, вул. Фрунзэ, 5, каб. 308. Або на электронную пошту: mgo-oo-spb@mail.ru. З пазнакай «Славянскі калейдаскоп».

Творы прымаюцца да 20 сакавіка 2023 г.

Да ўдзелу запрашаюцца маладыя і сталыя літаратары.

Вынікі будуць падведзены ў пачатку красавіка на літаратурным свяце ў Расійскім цэнтры навукі і культуры ў Мінску, куды і будуць запрошаны лаўрэаты конкурсу з Беларусі.

Дыпломы расійскім лаўрэатам будуць накіраваны па электроннай пошце.

Глыбінная туга

Леанід Шчамялёў нарадзіўся ў Віцебску ў 1923 годзе. Свой шлях будучы жывапісец, легенда нацыянальнага мастацтва пачынаў з фабрычна-заводскага вучылішча пры аб'ектывым прадпрыемстве. Тут ён асвойваў старажытнае майстэрства шаўца. Прыкладна ў тым жа часе хлопец захапіўся маляваннем, пачаў пісаць першыя, яшчэ аматарскія, творы. Легенда даводзіць, нібыта ў 1930-я гады малюнкi ўбачыў сам Юдаль Пэн, знакаміты мастак, колішні настаўнік Марка Шагала, Лазара Лісіцкага, Восіпа Цадкіна, Заіра Азгура, Сямёна Школьнікава і многіх іншых выдатных твораў. Убачыў і... упадабаў, даўшы малодму творцу сваё бласлаўленне займацца мастацтвам. Хто-хто, а гэты чалавек ведаў цану сапраўднаму таленту. Ды мару давалася на час адкласці — прыйшла вайна.

Фота БєртА.

На персанальнай выставцы ў Нацыянальным мастацкім музеі, 2018 г.

Народжаны з попелу

Першая мастацкая выстаўка з удзелам Шчамялёва прайшла ў 1958 годзе. Галоўная тэма яго палотнаў — харастовы роднай зямлі, подзвіг народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, чалавек-працаўнік. Карцінам уласцівы гістарызм, лірычная інтанацыя, унутраны драматызм (пейзажы), глыбокая псіхалагічнасць (партрэты). Славу мастаку прынесла работа «Маё нараджэнне» (1967), задуманая яшчэ падчас навучання ў інстытуце. Яна яскрава засведчыла нараджэнне новага буінога аўтара ў беларускім жывапісе. Сам жывапісец так апісваў сваё дзецішча: «Белы снег, цёмныя плямы людзей на белым фоне — холад, нягода, няшчасце. І раптам у гэтым неймаверным хаосе вайны, калі перамога яшчэ далёка, нараджаецца чалавек. Чалавек,

Жывапісныя імгненні

Бацька Леаніда Дамітрыевіча быў прызваны на фронт у чэрвені 1941-га і амаль адразу знік без вестак. Ды ў дзевятнацігадовым узросце Леанід Шчамялёў і сам аказаўся на фронце. Прайшоў амаль праз усю вайну, удзельнічаў у бітве на Курскай дузе, баях за вызваленне

дзеейні пяхоты пакінулі ўжо тады ў душы дзіўны след: не тое каб расчаравання, а нейкай глыбіннай тугі. Хоць мне было ўсяго дваццаць, ужо разумець, што такія жорсткія бітвы, у якіх мало х вайны перамолае тысячы, мільёны чалавечых жыццяў, не прыносяць шчасця пераможцам. А што гаварыць аб пераможаных? І падспудна адчуваў гібельнасць такіх войнаў для чалавецтва, незалежна ад таго, хто мае рацыю — хто вінаваты». Глыбінную тугу майстар пранясе праз усё жыццё, след яе — у карцінах на ваенную тэму («Няміга 1942 года» (1966), «Палявы трыбунал» (1974), «Генерал Даватар» (1975) і інш.).

Пра творчага гуру

Захаплення жывапісам не пакідаў і ў часы ваеннага ліхалецця. Так, прыехаўшы разам з маці ў Маскву ў эвакуацыю летам 1941 года, перш-наперш адправіўся ў Траццякоўскую галерэю, каб паглядзець на найлепшыя здабыткі рускай выяўленчай культуры (праўда, унутр не пусцілі вяртаўнікі). Напэўна, і не ўяўляў тады, што праз колькі гадоў ужо яго ўласныя работы будуць выстаўляцца тут, на ўсеагульны агляд. Зрэшты, да мары набліжаўся паслядоўна і мэтанакіравана. Так, ужо ў 1947 годзе, пасля дэмабілізацыі, паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча (цяпер Мінскі дзяржаўны мастацкі каледж імя А. Лебава), якое пасляхова скончыў у 1952-м. Працягнуў навучанне ў Беларускай цэнтральна-мастацкай інстытуце (цяперашняй акадэміі мастацтваў; выпуск 1959-га).

Настаўнікам Леаніда Шчамялёва ў інстытуце і творчым гуру па-за ім з'яўляўся народны мастак Беларусі (зване атрымае толькі ў 1963 годзе) Віталь Цвірка — бадай, адна з найбольш уплывовых (калі не самая) асоб у біяграфіі Шчамялёва-

«Партызанскі рэйд», 1992 г.

Цікава ведаць

Работы Шчамялёва заўсёды прыцягвалі ўвагу сваёй неардынарнасцю і надзвычайнай суб'ектыўнасцю. Мастак ні на крок не адыходзіў ад уласнага меркавання наконт той ці іншай сітуацыі і не быў заўважаны ў самападмане і крывадушнасці. Нярэдка гэтка прыныповаць выклікала крытыку і незадавальненне з боку гледачоў. Быў час — творцу крытыкавалі за фармалізм. Але мастак працягваў гнуць сваю лінію і не саступіў. Знакавая гісторыя адбылася вакол дыпломнай работы пад назвай «Вяселле». На палатне адлюстраваліся тагачасныя погляды Шчамялёва на жыццё і людзей навакол, прасякнутыя пачуццём расчаравання. Некаторыя выкладчыкі не змаглі з тым прымірыцца і адмовіліся прымаць карціну, хоць першапачаткова твор быў ухвалены камісіяй. Аўтара дакаралі за празмерную пярэстасць, нестандартны памер карціны, за адступленне ад акадэмічнай кампазіцыі. Адзнаку моцна занізілі, але работу ўсё ж такі залічылі. Праз некалькі гадоў Леанід Шчамялёў выпадакова знайшоў яе ў адным з гаспадарчых памішканняў ТЮГа.

складніка ў мастацтве. Да таго ж Віталь Канстанцінавіч быў па-сапраўднаму ўлюбены ў Беларусь і імкнуўся заразіць гэтым пачуццём студэнтаў, беручы іх з сабой на шматдзённыя (а часам нават шматмесячныя) пленэры. Вынік гаворыць сам за сябе — вярта толькі глянуць на маляўнічыя краявіды аўтарства Леаніда Шчамялёва, якія яго і праславілі («Вязынка» (1976), «Івянецкія лъны» (1977), «Радзіма» (1981), «Зіма ў Ракаве» (1982) і інш.).

Гарачая любоў да жанру пейзажа хутчэй за ўсё таксама ад Цвірка (а праз яго галаву, трэба думаць, ад імпрэсіяністаў канца XIX стагоддзя і постімпрэсіяністаў пачатку стагоддзя наступнага). Шчамялёў выказваўся аб настаўніку з выключнай павагай, як аб фігуры буйной, неардынарнай і, на жаль, да канца не ацэненай. Сапраўды, Цвірка аказаў уплыў на многіх прызнаных паэзія майстроў, заклаў асновы цэлай школы беларускага жывапісу, нарэшце, даў свету шмат паслядоўнікаў. Адным з іх можна назваць і Леаніда Шчамялёва (ён і сам на гэтым настойваў). Наследаванне стылю старэйшага калегі выяўляецца на палотнах Шчамялёва тут і там, але перш за ўсё і карціны родніц адмыслова рухавасць выявы, яе гранічная лаканічнасць і эфектнасць колеравага рашэння. Пасля смерці настаўніка Леанід Дамітрыевіч пераехаў у яго майстэрню.

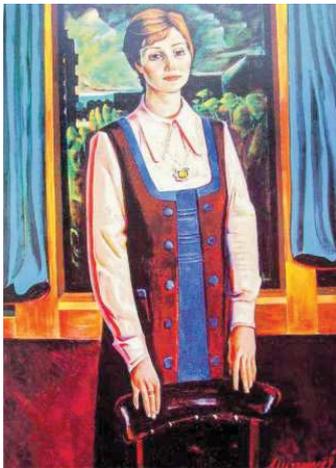
які прыйдзе на змену пераможцам, што далі яму магчымасць жыць у новым, незмрочаным, свеце. Нараджэнне Асобы...»

Шмат часу майстар прысвяціў педагагічнай справе, выкладаў малюнак пачатку ў сваёй «малой» альма-матар Мінскай мастацкай вучылішчы, затым — у Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка і на архітэктурным факультэце Беларускага політэхнічнага інстытута (цяпер БНТУ). Студэнтаў, ахвотных да эксперыментатарства, ён умеў і асадзіць: мастацкі эпатаж мала цікавіў Шчамялёва. Як існы пясняр прыжжасці, ён скептычна ставіўся да аднадзённых эксперыментаў і спроб здзівіць любым спосабам. Яго метады ўключаў стварэнне ўзніслых, паэтычных вобразаў роднай старонкі і яе жыхароў, выключную чуласць да прыроды і навакольнага жыцця...

***

Два дзесяцігоддзі таму, у 2003 годзе, яшчэ пры жыцці майстра, у Мінску пачала працаваць Гардаская мастацкая галерэя імя Л. Д. Шчамялёва. Акрамя таго, яго творы захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным цэнтры сучаснага мастацтваў, Траццякоўскай галерэі, музеех, галерэях і прыватных калекцыях не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

Камілія НАВІНКІНА

Портрэт жонкі Святланы, 1975 г.

Украіны і Беларусі, у 1943 годзе быў цяжка паранены пад Мазыром. Перамогу сустракаў на тэрыторыі Украіны ў складзе казацкага кавалерыйскага корпуса. За праўленныя ў ходзе баявых дзеянняў трывалася і мужнасць Леанід Шчамялёў быў узнагароджаны ордэнамі «Айчыннай вайны» I і II ступені, а таксама медалямі і ганаровымі адзнакамі. Зрэшты, узнагароды яго ніколі не цікавілі: не меў звычкі імі выхваліцца.

«На роднай ніве», 2000 г.

У адным з паэзіяных інтэрв'ю мастак успамінаў адбраны вайной час такімі словамі: «Я не гісторык, не даследчык ваенных драм, але ў мяне як чалавека

мастака. І, наадварот, Шчамялёў стаў ледзь не ўлюбёным вучнем Віталія Канстанцінавіча (прынамсі, адным з самых блізкіх). Абодва яны сыходзіліся надумцы аб аднаўленні традыцыйнай беларускай каларыстыцы, пошуку нацыянальнага

«Ты нас ласкай атуліла»

Вываванне патрыятызму ў маладога пакалення — адна з самых актуальных задач для сучаснай беларускай грамадскасці. Пры гэтым варта ясна ўсведамляць, што ўяўляе сабою гэты духоўна-псіхалагічны феномен — патрыятызм.

Патрыятызм — складанае паняцце, калі разглядаць яго аналітычна. Бясспрэчна, гэта найперш *любоў* — любоў да радзімы, да яе прыроды, да яе народа. Любоў можа быць усёахопнай, усёпаглынальнай, як у героя паэмы М. Ю. Лермантава «Мцыры» («Я знаў адной думай думу вільсць, // Одну, но пламенную страсть...»). Патрыятычным пачуццём ахоплены аўтар — Адам Міцкевіч — і яго героі з паэмы «Пан Тадэвуш». Ваяры і беларускія партызаны перыяду Вялікай Айчыннай вайны ажыццяўлялі подзвігі і ішлі на смерць не за камуністычную партыю, а за родную зямлю.

У трагічным XX стагоддзі тысячы людзей па розных прычынах вымушаны былі пакідаць свае краіны. Па сведчанні многіх і многіх, няма больш пакутлівага пачуцця, як настальгія — туга па любімай стрчанай Айчыне.

Любоў да Радзімы не бывае сляпой — яна заўсёды спалучаецца з удзячнасцю сваёй зямлі, гонарам за яе або, наадварот, болем за яе пакуты ў ваеннае ліхалецце.

Аднак, мне здаецца, патрыятызм — не толькі пачуцці, але і *кагніцыі*, гэта значыць, пэўныя перакананні, меркаванні, устаноўкі асобы, якія фарміруюцца па меры яе сталення («одной думай думу вільсць»).

Кагніцыі — інтэлектуальныя складнікі свядомасці — урэшце прыводзяць да ўсведамлення маладым чалавекам свайго абавязку перад радзімай і нават гадоўнасці аддаць за яе жыццё.

Такім чынам, патрыятызм — асаблівае пачуццё, якое можна назваць вышэйшым, інтэлектуальна асветленым, бо, как любоў, неабходна ведаць і разумець. Патрыёт — той, хто любіць Айчыну, бо ведае яе геаграфічныя асаблівасці, яе прыроду, яе гісторыю, яе культуру.

Натуральна, што бацькі, выхавальнікі, настаўнікі, пісьменнікі, займаючыся выхаваннем маладога пакалення, павінны абавязкова ўлічваць узрост дзяцей, ступень іх разумовага развіцця. Скажам, адчуваць свой абавязак перад радзімай, гадоўнасць абараняць яе. Патрыятызм фарміруецца з падлеткавага ўзросту — старэйшага школьнага. Маладым школьнікам неабходна даваць папярэднія звесткі пра родны край. Менавіта такой думкай кіраваўся знакаміты беларускі паэт і знаўца паэзіі Віктар Шніп, калі складаў зборнік паэзіі для маладых школьнікаў «Зямля мая» з серыі «Жывая класіка дзецям», якая выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Зборнік невялікі, складаецца з 12 вершаў: улічана тое, што да кнігі можна звяртацца паслядоўна ў розныя дні і гадзіны, але можна прачытаць і за адзін раз, а таму ўражанні дзяцей не варта перагрузаць.

У большасці выпадкаў у вершах самі іх назвы даюць агульнае ўяўленне пра Радзіму: «Дарагая Беларусь», «Беларусь», «Мой край», «Зямля мая», «Прыляцеў я ў свой край», «Зямля з блакітнымі вачамі».

«Беларусь». «Зямля». «Край». Назва краіны, якая нават падсвядома выклікае станоўчыя асацыяцыі. Зямля як сінонім планеты, пэўнай прасторы, глебы. А слова

«край» — агульнаславянскае і першапачаткова азначала тэрыторыю, абавязкова нечым абмежаваную — хутчэй за ўсё прыроднай перашкодай-абаронай, напрыклад, ракой («Мой край — бялюткія бярозы // Абапал сіняе ракі» ў Веры Вярбы). Уяўленне аселых земляробаў пра *сваю* тэрыторыю — пачатак пачуцця патрыятызму. І коласальскі «родны кут» — адсюль. Семантыка гэтых паняццяў — *утульнасць свайго*. Утульнасць ствараюць, як правіла, палі з вертыкальнымі дамінантамі прасторы — дрэвамі. У Артура Вольскага: «То ялінкі, то сасонкі // падпіраюць неба-край...» Беларус заўсёды жыві паблізу лесу, у акружэнні яго, або высаджваў сады. «Лясы шумяць, цвіце за полем гай» у Адама Русака. Немагчыма ўявіць нашу краіну і без крыніц, азёраў, рэчак: «Зямля з блакітнымі вачамі — святло азёр, прастор лугоў»; «Звіняць крыніцы, як цымбаль»; «... Рэкі цягнуцца, як рукі, // Да чыстых рук тваіх сяброў» (Эзі Агняцвет). Або ў Ніны Галіноўскай: «Зямля мая азёрная...»

Паэты, прадстаўленыя ў зборніку, зачараваны прыгажосцю сваёй зямлі. Яна ўтульная і ў той жа час прасторная. «Залацістыя прасторы», — так іх бачыць Пятрусь Броўка. У яго ж: «Ты нас ласкай атуліла, // І я ў шчасці гавару: // "Як ты сэрцу майму мила, // Дарагая Беларусь"».

Усе паэты прызнаюцца ў любові да Айчыны, адчуваюць сваю блізкасць да яе. Але как тое ж адчуў маленькі чытач, неабходна і яго захапіць апісаннімі прыкмет роднага, па сутнасці, самага важнага для кожнага чалавека. У Васіля Жуківіча верш называецца «Незаменнае». Ён пералічвае святыя для беларуса словы: «Мір. Радзіма. Мама». І іншыя паэты акцэнтуюць увагу на нашых каштоўнасцях. Міхась Пазнякоў называе іх «Скарб»: «Гэта — праца, // Рукі, сэрцы, // Што ствараюць і пяюць. // Гэта — дружба, мір, // Што ў свеце // Нас з табою берагуць».

Героі паэтаў — і птушкі, святыя для беларусаў. Дзеці любяць птушак, усё жывое, таму ўключэнне твораў пра іх у зборнік патрыятычнай лірыкі правамернае. Птушкі — яскравы прыклад прывязанасці да свайго, роднага, да гнязда, дзе нарадзіліся, да якога заўсёды вяртаюцца вясно. У Авяр'яна Дзеружынскага бусел радуецца, калі прылятае ў свой край. Лірычны герой Міхася Калачынскага ў вершы «Размова з жураўлём» вядзе дыялог з птушкай, пытае ў жоравы, што ён бачыў. Шмат бачыў жораў у чужых краях, але «шлях у родны край бацькоўскі, // Ён мілей зямель заморскі».

Складальнік кнігі ўключыў у яе нават верш «Беларуская бульба» Авяр'яна Дзеружынскага. На гэты раз паэт ужывае не высокія словы, а стравы з бульбы і спосабы яе кулінарнай апрацоўкі. Дзеці павінны адчуць важнасць і матэрыяльнага таксама, калі яно сваё, роднае.

Аформіла кнігу Вольга Барай. Ілюстрацыі яе пераважна рэалістычна-ўмоўныя, але рамтам сярод характэрных, рознакаляровых, пейзажаў — буйным планам буслы, бульба. Не толькі паэзія, словы, але і малюнкi дапамагаюць чытачам чаргаваць уражанні, перакладаюцца на розныя аб'екты, якія ў цэлым ствараюць карціну Радзімы.

Зборнік «Зямля мая» складзены з вялікай любоўю і да роднага краю, і да маленькіх чытачоў.

Таццяна ШАМЯКІНА

Паўночныя настроі пад вокладкай

Новая кніга вядомага пісьменніка і мастака Адама Глобуса «Сняжынка» пачыла свет напярэдадні Каляд. Сабраны пад адной вокладкай хайку апавядаюць самыя розныя гісторыі прыгод і нягод.

Беларусаў, пэўна, можна назваць найбольш блізкімі да японскай культуры з усіх славянскіх народаў. Не геаграфічна, а духоўна. Жыхары краіны на Японскім архіпелагу вядомыя сваім спакойным норавам у звычайным жыцці, талерантнасцю і надзвычайнай гасціннасцю. Аднак у моманты небяспекі яны бязлітасна ваяры, гатовыя аддаць без шкадавання жыццё за Радзіму. У такім палярным свеце і нарадзілася паэтычная форма хайку.

Некалі вылучаная з не менш вядомай танку, яна стала сімвалам краіны, дзе ўзыходзіць сонца. Імёны знаных майстроў хайку Мацуа Басэ, Ёса Бусона і Кабаясі Іса вядомы ва ўсім свеце.

Здольнасць да назірання — той самы навык, які дазволіў нарадзіцца жанру хайку. Часам падаецца, што побіт і звычайнае спакойнае жыццё ўзведзены ў асаблівы ранг. А ў беларускай душы да гэтага ёсць не меншая схільнасць.

Адам Глобус звяртаецца да вытанчанага і гарманічнага жанру на працягу амаль усяго свайго творчага шляху. Згодна з анатацыяй, першая публікацыя нізкі хайку адбылася ў 1993 годзе ў часопісе «Бяроза». Мноства разоў яны перакладаліся на іншыя мовы, друкаваліся ў шматлікіх часопісах, а таксама выдаваліся на радзіме жанру — у Японіі.

Новы зборнік паэта мае прахалодную, але, безумоўна, знаёмую, нават паўсядзённую назву «Сняжынка». Недарэмна кніга выйшла ў час зімовых свят. Пад вокладкай змешчана больш за 200 уласных назіранняў і занатаваных лірычных настрояў аўтара.

Зборнік аформлены ў чорна-ружовых колерах, з вельмі характэрнай для Глобуса-мастака падкрэсленай чорнай стужкай, якая неадрыўна рухаецца па малюнку. Ці жартам, ці сур'ёзна літары беларускага алфавіта складаюцца нязрушанымі лініямі і вузламі ў ледзяныя снегавыя крышталі, які і носіць назву «Сняжынка».

Змест выдання таксама падпарадкаваны прыроднаму кругавароту, як

хайку — прынцыпу 17 складоў. Творы змяшчаюцца ў адпаведнасці з тэматыкай: «Зіма», «Вясна», «Лета», «Восень», «Каляды», «Новы год». Складаецца ўражанне, што аўтар прытрымліваецца пэўнай логікі і ў тым, колькі хайку павінна быць унутры кожнага раздзела-сезона. Толькі на Калядах ён робіць перапынак, дазваляючы дзвюма хайку падрыхтавацца да Новага года.

Мова Адама Глобуса багатая, але адначасова зразумелая. Не абцяжараная лішнімі зваротамі, тлумачэннямі і прыметнікамі. Гэтага і сам жанр не дазваляе. Кожнае слова на сваім месцы, адпавядае агульнай задуме і знаходзіцца ў гармоніі з папярэднімі і наступнымі.

У кожным з сезонаў Адам Глобус шукае і знаходзіць адметнасці. Сталічныя, правінцыйныя, пазнавальныя, ледзь улоўныя. Аднак перш за ўсё чалавечыя.

Зіма:

*Праз халодны лес
еду ў цёплым вагоне,
думам паспаць...*

Хто з нас не знаходзіўся ў зімовыя месяцы ў доўгім падарожжы! Заўсёды прыёмна ехаць у цёплым цягніку. Так прасцей адганяць думкі аб хуткай сустрэчы з марозам на станцыі ці вакзале.

Вясна:

*На лаўцы ў парку
сустракае раніцу
вянок з дзьмухаўцоў...*

Галоўны сімвал, знак, падарунак вясны — дзьмухавец. Жоўтыя ці празрыстыя, ён у кароне вясны займае паэзнае месца. Поле, поўнае кветкаў, мігціць у вачах — сапраўднае чалавечае шчасце.

Лета:

*Узняў галаву...
Ці ведаюць аблокі,
што я іх люблю...*

Найлепшая пара, каб бесклапотна легчы на траву, ды, раскінуўшы рукі, назіраць за «воблачным тэатрам». Уяўляць, на каго падобныя яны. Летуценна адпачываць.

Восень:

*Без дай прычыны
кінуў каштан у Свіслач,
нарабіў кругоў...*

Паступовае аняменне прыроды — восень. Унутры чалавека ж, наадварот, нараджаюцца нязгода, нежаданне развітацца з цёплай парой. Хоцання наваколлю нежк пра гэта скажаць — хача б кінуць каштан. Аднак лепш скласці іх у кішэні і аднесці дадому. Скарб.

Адрэзу кідаецца ў вочы, што сняжынка — усё-такі сімвал зімовай пары, якая хоць і доўгая, але мінае. Аднак спакойным, разважым, адчувальна паўночным настроем прасякнута ўся кніга. І летнія радкі, і восеньскія спагады, і нават вясеннія ўспаміны.

Яна ЦЭГЛА

Дарыць сонечны настрой

Напрыканцы 2022 года ў Выдавецкім доме «Звязда» пабачыў свет зборнік казак і казачных апавяданняў дзіцячай пісьменніцы Алены Стэльмах «Пашка і сонечны праменьчык». Чытацкая аўдыторыя абзначана ў межах малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Кніга складаецца з васьмі асобных твораў. Некаторыя з іх ужо добра вядомы юнаму чытачу. Так, «Супоўніца Міла», «Павучок Славік», «Дуб і крумкач» у мінулым выходзілі асобнымі выданнямі. За кароткі час кнігі не толькі заваявалі ўвагу строгага і непадкупнага маленькага чытача, але і атрымалі добры водгук у пісьменніцкім асяроддзі. Да ўсяго, казка «Дуб і крумкач» уваходзіць у вучэбную праграму па беларускай літаратуры. Таму навошта займацца пераспем дастаткова багатага і строгага крытычнага матэрыялу? Ці не лепш сфакусіравацца на свежых творах?

ў свядомасць дзетак-праменьчыкаў разумеце вялікай адказнасці.

І галоўны герой, хлопчык Пашка, якому так не цяперлася ўскінуць на плечы новенькі ранец, сваімі паводзінамі таксама падобны да сонечнага праменьчыка.

Апавяданне «Тоўстая кніга» падтрымлівае асноўную думку папярэдняга апаведу: «Як важна быць камусьці патрэбным і карысным». Пачынаецца расповед з пахвальбы суседка-кніжак у бібліятэцы. І гэты велікі раніць неппулярную Тоўстую кніжку, бо ганавацца яе суседкі не бліскучымі вокладкамі і нават не прывабнымі малюнкамі, а сваёй запатрабаванасцю ў чытача. (Але ж, ці не аб гэтым марыць і сам пісьменнік, калі бярэцца за працу над новым творам?)

Па законах казачнага жанру, мара гераніні спраўдзілася. Тоўстая кніга нарэшце знайшла свайго чытача — заўзятага аматара чытання Ваню Дарожкіна.

А паводзіны хлопчыка Віталіка з апавядання «Папярковы самалёцік» — не ў прыклад Ваню Дарожкіну. Дзякуючы (у двухосці) неабдуманаму спантаннаму ўчынку Віталіка з пчолак Броніі здарылася вялікая бяда. Бо хлопчык не прыдумаў нічога лепшага, як скарыстаць аркуш з кнігі пад папярковы самалёцік. А менавіта на гэтых старонках

было напісана, як з цяжкім духмяным грузам радасна Броня вярталася з лугу ў родны вулей. Самыя розныя дзеці з цікавасцю чыталі кніжку, з прыязнасцю ставіліся да гісторыі руплівыцы-пчолак, а пасля таго, як Віталік пакрыўдзіў кнігу, луг ахінула непраглядная цемра. Пакіну магчымаць чытачу самому даведацца, як хлопчык выпраўляў становішча, калі ўсвядоміў усю ганебнасць свайго ўчынку.

Сястрычкі Міла і Маша — дзеючыя асобы апавяданняў «Павучок Славік» і «Нечаканая знаходка». У другім з іх дзеячынкі прыходзіць на дапамогу маленькаму кацяняці Шустрыку і адкрываюць у сваёй душы спагаду і дабрыву. Удаля кампазіцыйная пабудова зборніка — яшчэ адзін бонус для будучага чытача. Завяршаецца кніга казкай «Рыпуцае дрэва», у якой аўтар вядзе сур'ёзную размову, няхай пакуль яшчэ з маленькім, але чалавекам, пра самае галоўнае: павага да чужога жыцця.

Падзеі адбываюцца ў Налібоцкай лушчы, куды неспадзявана зазірнула бяда. Палясоўшчык Янка Жывіца разам з казачнымі героямі Бабай Ёўгай, Дзедам Лесуном, Зайцам Доўгія Ногі, Доктарам Дзятлам ратуюць Красулю-ласіху. Яе, безбаронную, параніў браканьер. Дынамічны апавед трывае ў напружанні. Няпроста палясоўшчыку Янку даецца

перамога над ліхім чалавекам. Верны конь Дабрак, закаханы ў Красулю, дапамагае гаспадару. А сам Янка звяртаецца па сілу і жыццёвую мудрасць да пучанскага старажыла — магутнага дуба. Але ў казцы дабро заўсёды перамагае зло. Страшная кара — вечная адзінота — спасцігае злодзея. Бо ўсе жыхары старажытнай і вольнай спакон веку пушчы, усе сілы прыроды на светлым баку. І крывіцель ператвараецца ў рагатае рыпуцае дрэва, такое парэпанае і кіпцюрыстае, што «на яго ніводная тлушка не сядзе, ніводная кузурка да яго не паднаўзе». Гэтым ярскім прыкладам аўтар перасцерагае ад непараўных памылак маленькага чытача, які толькі вызначаецца з жыццёвым шляхам.

Зборнік — несумненна ўдача аўтара і выдавецтва. Цвёрдыя вокладка, выразнае афармленне мастачкі Ліяны Жванія і поспех папярэдніх кніг дзіцячай пісьменніцы паспрыяюць хуткаму распаўсюджванню выдання (наклад 1100 экзэмпляраў). Будзем спадзявацца, што прыхільнікі таленту дзіцячай пісьменніцы Алены Стэльмах няхай не ў хуткім часе, але атрымаюць яшчэ адзін падарунак, ужо ад мультыплікатараў. Прынамсі, драматургія казачнага апавядання «Пашка і сонечны праменьчык» навідавоку.

Іна ФРАЛОВА

Сяброўства, вернасць, вечнасць...

Выдавецкі дом «Звязда» працягвае радаваць навінамі. Днямі свет пабачыла новая кніга вядомага пісьменніка Алега Ждана-Пушкіна «Вырадак». Пад вокладкай — тры гісторыі, на першы погляд, зусім розныя, але ў выніку аб адным — пачуцці справядлівасці.

Беларускі празаік Алес Ждан-Пушкін, які піша на рускай мове, 5 студзеня адзначыў 85-годдзе. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі, аўтар шэрагу кніг і сцэнарыяў, па якіх на Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» зняты фільмы.

У новым выданні з гучнай і неадназначнай назвай «Вырадак» (на рускай мове «Урод») прадстаўлены апавяданні для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Аповесці «Вырадак. Гісторыя сабакі, які марыў здзейсніць падзвіг», «Ліпа ў нашым садзе. Выпадак у горадзе» і «Гукі флейты. Мемуар Андрэя, вучня 5 класа» напісаны лёгкай мовай, якая сапраўды прыйдзецца даспадобы вучням сярэдняй школы.

Для Аксаны Краснічак, якая стала мастаком кнігі, гэта далёка не першая работа. Мастачка — член Беларускага саюза дызайнераў, ілюстратар шэрагу кніг — змагла новымі вобразами дапамагчы раскрыць змест выдання.

Смелыя і ваяўнічыя, яны праганяюць і чыноўніка, які надзвычай груба лаецца, і нават грознага рабочага з пілой напачатку. Сабраўшыся разам, яны водзяць карагод вакол дрэва. Няма такой сілы, якая магла б супрацьстаяць вяселю і маладосці.

Усе малюнкi выкананы ў чорна-белых колерах. Добра вядома, што менавіта такая гама спрыяе лепшаму ўспрыняццю карцінкі. Пазабавленыя цяжару фарбаў малюнкi, з аднаго боку, пачынаюць нававаць успаміны аб звыклай савецкай кніжнай ілюстрацыі,

а з другога — ствараецца эфект наіўнасці, якога не так проста дабіцца.

Звернемся да зместу гісторыі.

Аповесць «Вырадак» дала назву ўсёй кнізе. Спачатку можа падацца, што гэта дастаткова дзіўна, але падчас чытання ўсе сумневы знікаюць. Галоўны герой — сабака невядомай пароды з незвычайнымі вухамі. Менавіта з-за іх будучы гаспадар і бацька хлопчыка Андрэя даў такую крывідную мянушку жывёле.

Сабака вырас на вуліцы, сям'і зусім не помніць. Затое мае надзейны сяброў, за плячыма якіх — гады няпростага жыцця і блуканняў сярод злых людзей і тых, хто не можа іх прыняць у свой дом. Трохпалы — маленькі сабакка, які і сам ужо не помніць, дзе згубіў адну з лап, аднак пры гэтым вельмі любіць спаваць, чым палюхае ўсіх дачкаікаў у радыусе кіламетра. Ваўкадаў — зыходзіць з мянушкі, жывёла вялізных памераў, праз які ад яго і адмовіліся гаспадары, пакінуўшы аднойчы дзесяці ў полі.

Ёсць кот Дзікі. Той атрымаў сваю мянушку за тое, што зусім не баіўся сабака, а смела кідаўся і абараняў сябе. Быў яшчэ Рыжык, які згубіўся, калі гаспадары пераязджалі, але цяга да людзей прымушала яго пасля нядоўгага жыцця побач з героямі рушыць на пошукі. Такой кампаніяй яны пражылі пэўны час, падтрымліваючы адно аднаго ды збіраючы вяселья гісторыі.

Аповесць скончылася так, як і павінна. Кожны са зваротнай знайшоў свой прытулак. Вырадак давеўся сям'і Андрэя, што ён добры сабака. Ваўкадава прыняў да сябе ахоўнік, каб дапамагчы сцяраць тэрыторыю. Трохпалага добры гаспадар вырашыў падчыніць спевам. А Дзікі ўвогуле аказаўся пародзістым катом і выправіўся на шматлікіх выстаўкі, здабываючы славу. Толькі невядома, чым скончыліся вандрыванні Рыжыка ў пошуках гаспадароў.

Гераніно наступнага апавядання «Ліпа ў нашым садзе» завуць Ганна Іванаўна. Менавіта так дзеці ў двары называлі дрэва. Імя ўзнікла невыпадкова. Калісьці прабабуля адной з дзяўчынак Ганна Іванаўна пасадзіла маленькі саджанец, які цяпер дараваў прахалоду і цень усяму двару.

Аднак гарадская ўлада хочучы спілаваць дрэва, каб вызваліць месца для рэстарана. Уласнік абяцае, што дзеці з найбліжэйшай школы змогуць харчавацца там. Для дарослых гэта важкі аргумент, а вось самі дзеці, якія выраслі побач з Ганнай Іванаўнай, не згодны аддаць дрэва.

Смелыя і ваяўнічыя, яны праганяюць і чыноўніка, які надзвычай груба лаецца, і нават грознага рабочага з пілой напачатку. Сабраўшыся разам, яны водзяць карагод вакол дрэва. Няма такой сілы, якая магла б супрацьстаяць вяселю і маладосці.

Апошняя гісторыя атрымала назву «Гукі флейты». У цэнтры апавядання — кампанія пяцікласнікаў: Андрэй, Юра, Міхась і Лёша. Хацелі ўзяць яшчэ Лену, ды ўспомнілі, што яна дзяўчынка. Перад школьнікамі — няпростая задача — здзейсніць нейкі ўчынак, каб праславіцца.

Хлопчыкі прапануюць самую розную варыянт, але ўсё быццам не тое. Тут узнікае лёгкае неўразуменне, таму што ў сучасных пяцікласнікаў не бывае праблем з тым, каб прыдумаць такі ўчынак. Яны марыцца стаць папулярнымі блогерамі, юцюберамі і ціктокерамі, здымаць агляды на відэагульні. Нельга не згадзіцца, што і гэта патрэбная справа.

Вынікам мазгаваго штурму стане ўсё-ткі зварот да той самай Ленкі. Выдатніца запрасіць сяброў адведаць інтэрнат для дзяцей з абмежаванымі здольнасцямі. Прыгода, якая стане першым сапраўды чалавечым учынкам для дзяцей і пакіне моцны след на ўсё жыццё.

Валянцін САЛОМА

Казімір КАМЕЙША

Зала чакання

Ёсць зона цягнення і зала чакання,
І безліч дарог, і малітва вяртання —
Свая ў кожных вуснах, у сэрцы і часе,
Свой свет, што з якогасьці следу пачаўся.

Як быў малады, я хапаўся за вецер,
Баяўся, што ветрам згублюся у свеце.
Дарогі мае, бег я ветрам за вамі,
А вы былі з племя вандроўнага самі.
А нежк за лесам стывіў мяне камень:
— Ну, што, не чакаў?
І назваўся Чаканнем.

На кожным вакзале свой полюс чакання,
Свая, сваіх сноў і трывог пачакавання.
Ніводнай дарогі, сустрэчы, спаткання
Няма без цябе, маёй долі чаканне.
Стралялі агні, біла ў шыбы дажджамі,
І пахла з балот маладымі дражджамі.
Крычала вясна сіратліва, як каня...
Не горшыя сны сніў я ў зале чакання.
Як кубак, дзе кава чыісь прыдрамала,
Дыханнем чакання жыве мая зала.
Спіць свет неспакойны,
спіць свет несіціханы,
Дарогай да крэслаў сваіх прыкаваны.
Сама цішыня тут, старая шатпуха,
Наішэптваем нешта старое на вуха.
І велічна-ціха, нібыта на здымку,
Спяць двое ў адным вузлаватым абдымку.
Я, рыфму заціснуўшы ў жмені, трымаю:
Сваёй не аддам, а чужой не прымаю.
З прыжмуркам вачэй вінаватых, вузенькім,
Спіць льялка чыісьці на грузным ванзэлку.

Вунь нехта гарыць ужо стрэчы гарэннем,
А хтосьці і плача: «Няўжо не сустрэне?»
Пазыч ім, дарога, ішчаслівых імгненняў,
А тым, хто цягнення не мае, — цягнення.
Дарога, яна нас нідзе не пакіне,
І схопіць за грудзі і ў цемру падкіне.
Дарога, яна тут адна — гаспадыня...

Не будзь, гаспадынька, прашу я, скупую.
Калі і шкада цішыні і спакою,
Дай добрага, з птушкай і сонцам
святання.
І толькі — вяртання, заўсёды —
вяртання!..

Нешпар¹

У Крачаты, на далёкую нешпар
Пушча наішэптам пакліча здала.
Дзеяцца ў свеце не тое там нешта,
Нейкай чужою здаецца зямля.

Скрытна калысцы, шарготка ружанцу,
Млосна на вёжы хістаецца крыж.
Дайце паўсвечкі дарогі пушчанцу,
Следам крадзеяца і жах, нібы віж.

Цемрадзь нахопіцца фарбай загуслай,
Ціша пачне навакол ціхаваці.
Шэптам малітва нязручная вуснам,
Але найлепі яна Богу чуваці.
З шэптам трава тут расце і трывога,
Мроіцца чорнай бядой увачу.
З шэптам хай дойдзе і слова да Бога
Тое, што, мама, табе я шатчу.

Надзея

Не дагадзіў я дабрадзею.
О, як было гэта даўно —
Маю найлепішу надзею
Паклаў ён чынна пад сукно.

У сценах стол лічыўся спратам —
Чужая ці свая мадэль.
Стол — гэта крэнасьць бюракрата,
Цытат ягоных цытадэль.

Якая б хмара ні навісла
Над гэтай столлю і сцяною,
Стаіць ён броненепакісна,
Баіцца хітраасці адно.

І ўсё відаць. Гадаць не трэба,
Пакажуць восень ці вясна,
Якая цвердзь была ў дрэва,
І сон які быў у сукна.

Дзе новых летаў луг кашу я,
Старых знаёмцаў бачу зноў.
Той грэх хавае пад кашулю,
А той — надзею пад сукно.

Так шмат у свеце неспадзеўя,
Таёмных шрубак і спрунжын.
Я ўсё ж знайду цябе, надзея,
Шукаць дзе толькі — надкажы!..

* * *

Да хрышчонай дажджамі самотлівай
іхліны
Сёння раннем прымёрз ліст чырвоны
клянiны.

Ці прымёрз, ці прырос —
я вясной зразумею,
Праз яго я гляджу на мароз і завею.

Праз яго нават след твой чытаецца
дзіўна.
Хоць вяснова ў вачах, а ў душы яшчэ
зімна.

І заваяў гады прабягаюць і даты.
О, калі б на гады — я старэю на страты.

Страціў столькі сяброў, нават веру ў іх
страціў,
Страціў птушку самотную самую
Страцім!..

Старасць твораць сваё, хоць шалее завая.
Нават сад мой стары, ён са мною старэе.

О, калі б я старэў на гады,
Быў бы я яшчэ ўсё маладым.
Толькі гэтым акном,
толькі гэтаю іхлінай
Год падзелены мой зноў на дзве палавіны.

Дзе зіма, дзе вясна —
праз акно не разгледзіш,
Нават госці з вясны зімна позняцца недзе.

Колькі меў іх, свой лік яны ведаюць самі.
Лічбу змые вясна маладымі дажджамі!..

Адліга

Была адліга як дакор
Над голымі садамі.
І крэмзаў дзень наш белы двор
Сюдзі-туды слядамі.

І бачыў я праз чыйсьці смех,
Праз россып слоў і зыкаў,
Вясёлы туфелькі разбег
І хмураць чаравіка.

Ці туфелька, ці чаравік,
Ну, хто з вас прыйдзе першы?
Той двор назадаў чарнавік
Майго старога верша.

Гадзiннiк будзе хiтраваць,
Марудзiць нават трошкi,
Але за стрэлкi не схаваць
Яму ў панчошках ножкi.

* * *

Я дням пакутным страціў лік
І лепшых не чакаю.
Мой сум з тваёй усмешкі ўзнік
І праз мой плач знікае.

Не схопіш слова наўздагон,
Не адкладзеш на потым.
Ва ўсім, што спальвае агонь,
Не вінаваты попл.

Віна выглядае з акна
І дзверы адмыкае.
Віна — яна не ідзе адна —
Хаўрусніцу шукае.

* * *

Складзі свае далоні ў чоўнік,
Крынічкі роднае глыні —
І даўнім водбліскам вярчорным
Хтось адгукнецца з глыбіні.

Дзівосна ў свеце і спакусна,
І ў свеце толькі мы адны.
І блізка як — да вуснаў вусны,
Вясноў нават да вясны.

А зор, як пчолак, незлічона,
І ўсё мігіцца і цвіце.
Гайдаецца на хвалях чоўнік,
Які без нас асірацеў.

Нічога іншага не трэба.
Чуваць праз кроплі бег хвілін.
І з глыбіні самоў, і з неба
Сыходзіць чоўнам прыпамін!..

¹ Нешпар — вярчорная малітва ў касцёле.

Вольга КЛІМКО-БАЗЫЛ'ЕВА

Зімовае

(амаль экспромт)

Зімовае —
Гэта заўсёды новае.
Зімовае будзе для нас асновою,
Белае, нібы чысты аркуш паперы,
Каб запісаць без памылак
Жыццё.

Зімовае —
Гэта штогод тэрміновае.
Зімовае зноў прагучыць замоваю,
Калі пасівела восень
І горка нам,
Што сканала ад слотнай хваробы
Лісцё.

Зімовае —
Абавязкова з абноваю:
Каму — футра, каму — цёплае паліто,
Каму — рукавічкі, каму — мяккі шалік.
І мы ахвотна развітаемся з дажджамі,

З насоўкамі, парасонамі і плашчамі
І без слоў прымаем
Зімовае ўСЁ!..

* * *

Зіма — маладая,
Убраная ў вэлюм,
У танцы святочным
Крыляе над светам...
А мы нерашуча
Ступаем па белым,
А мы ўсё ахвотней
Прыгадваем лета.

Няўцямна зіма
Паўзіраецца ў твары:
Шукае спагады,
Чакае падтрымкі,
А мы пахавалі
І сэрцы, і мары

Пад футры, пад коўдры,
У шафы і скрынкі.

І толькі аднойчы —
У ноч балявання
З мігненнем зірляндаў
І званам фужэраў
Зіма падаецца нам
Госціям жаданай,
І мы чым шырэй
Расчыняем ёй дзверы!..

* * *

Сні тралейбус
Прыснў на прыпынку.
Лёгка марозік.
Рыпцяць чаравікі,
І я, пад пахай
Трымаючы кнігу,
Проста дахаты
Па снезе іду.

Фота Кастуся Дробава.

Алесь КАЖАДУБ

У класікаў свае рахункі

Урывак з рамана «Партрэт»

Пасля нарады ў Каралішчавічах я ўсюр'ез задумаўся пра сваё далейшае жыццё. «Не спі ў шапку!» — казаў Рыгор Сцяпун з сектара агульнага мовазнаўства, і ён быў абсалютна правы. Гайварон у «Маладосці», Уладзіслаў у «Польмі» — а што ты сам? Так, я адставаў, і адставаў нашмат.

Перш-наперш я пайшоў да Алесь Жарука ў выдавецтва.

— Вось, — працягнуў я яму папку, у якой ляжаў рукапіс маёй аповесці. — Малайчына! — узважыў ён папку ў руцэ. — За тыдзень прачытаю. Ты дзе зараз працуеш?

— У Інстытуце мовазнаўства.

— Ну-у, браце... — махнуў ён рукой, у якой была ўсё тая ж незапапанная цыгарэта. — Гэта не для цябе. Ці ты хочаш быць навукоўцам?

— Не, — сказаў я. — І правільна. Письменник павінен быць у гушчы жыцця.

«Наш інстытут яшчэ тая гушча, — падумаў я. — Адна баба Люба чаго варта».

— Табе там не дадуць пісаць. То дысертацыя, то артыкулы, на працу трэба штодня хадзіць. Ходзіш?

— З дзевяці гадзін.

— Вось! А пісьменнік павінен сядзець за пісьмовым сталом у сваёй хаце.

— Хаты таксама няма.

Мне зрабілася шкада самога сябе. Ні хаты, ні жонкі, ні прыстойнай працы. Небарака ў покітым сэнсе гэтага слова.

— Ну, не таўно ты і зломак, — аглядеў мяне з галавы да ног Жарук. — У Каралішчавічах я цябе адразу прыкмеціў. Але з акадэміяй трэба заканчваць. Вось на тэлебачанні маладых супрацоўнікаў шукаюць. Чуў пра гэта?

— Не, — сказаў я.

— Але галоўнае — пішы як мага болей. Трэба набіваць руку і шукаць свой стыль. Жарук як у вяду глядзеў. Праблема была якраз у стылі.

За дваццаць тры гады я прачытаў шмат кніг сусветнай класікі. З рускіх пісьменнікаў найбольш падабаліся Пушкін, Лермантаў, Талстой, Гоголь, «Фрэгат «Палада»» Ганчарова, Чэхаў, Бунін, Купрын, Паўстоўскі, Катаеў і яшчэ шмат іншых. З беларускіх аўтараў — Колас, Мележ, Чорны, Быкаў, Караткевіч... Тут спіс быў значна карацейшы.

Аднак дзе класікі — і дзе аз грэшны. Я разумеў, што мая проза павінна чымсьці адрознівацца ад прозы іншых пісьменнікаў. Але чым? І пра што пісаць? Спаліжаныя былі толькі на жыццёвыя выкрутасы, а яны не заўсёды заканчваюцца для чалавека добром.

— Не перажывай, — сказаў Жарук. — Не ты першы, не ты апошні.

Відаць, ён ведаў, пра што думаюць маладыя аўтары накіштальт мяне.

— Не буду, — пабаяцца я.

— Значыць, чакаю пра тыдзень, — усміхнуўся Жарук. — Пасля вячэры дабаўлялі з Гайваронам?

Я паціснуў плячма. Той, хто хоць раз сустракаўся з Гайваронам, ведаў, што не дабавіць з ім нельга.

— Галоўнае, каб здароўе не падвяло, — падвёў рысу Жарук.

Гэтага ў нас яшчэ хапала.

Валера Дубоко, з якім мы ўбачыліся наступным днём у інстытуце, да маіх перажыванняў паставіў спакойна.

— Не хочаш працаваць у інстытуце, пераходзь у якое-небудзь іншае месца, —

паціснуў ён сваімі крутымі плячма. — Я, напрыклад, абараняцца пакуле не збіраюся. І пераходзіць мне няма куды. Вось каб заснаваць аматарскі фотаклуб...

Я ведаў пра гэтую блакітную мару Валеры. Як і пра тое, што ў аматарскім клубе грошай не пляцяць. Не адной жа Наталлі на сваіх плячах сям'ю цягнуць.

— Пісаць трэба, — сказаў я.

— Пішы, — гмыкнуў Валера. — За гэта хоць пляцяць.

— Фотаздымкі таксама друкуюць не за так.

— Усе мае ганарары ідуць на фотарылады, — уздыхнуў Валера.

— А мае на паперу для друкавання апавяданняў.

Мы засмяяліся.

— Ну, і чым вы займаліся на нарадзе ў Каралішчавічах? — спыталася Ліда, калі я пайшоў яе праводзіць пасля працы.

— Абмеркаваннем сваіх твораў, — адказаў я.

— У вас ужо і творы ёсць? — здзівілася Ліда.

— Я аповесць напісаў, — накрыўдзіўся я.

— Пра што?

— Пра што трэба. Усё роўна ты па-беларуску не чытаеш.

У гэтым быў парадокс амаль што ўсіх дзячэц з нашага сектара. Распісваючы карткі для слоўніка мовы Якуба Коласа, паміж сабой яны гаварылі толькі паруску. І чыталі, адпаведна, рускамоўныя кнігі. Ды і сярод тых большасцю былі перакладчы на рускую мову замежнай класікі.

— А сам што чытаеш? — чмыкнула Ліда.

Я змоўчаў. Нядаўна мы з ёй спрачаліся, хто лепшы: Хэмінгвей ці Фолкнер. Я, вядома, аддаваў перавагу Хэму.

— Абмежаваныя асобы накіштальт цябе ў літаратуры любяць брутальнасць, — уздыхнула Ліда. — Але мне ўсё роўна, пра што ты пішаў і на якой мове. Калі будзеш звальняцца?

— Перш чым звальняцца, трэба ведаць, дзе цябе сустрэнуць з распасцёртымі абдымкамі.

— Сустрэнуць, — усміхнулася Ліда. — Раз паехаў на нарадах, значыць, твой лёс ужо вызначаны. Славутасцю зробішся.

— І багачом.

— Гэта наўрад ці, — паказала мне кончык языка Ліда. — Такім, як ты, багачце не пагражае.

— Чама?

— Праставаты. А ў праставатых рэдка бываюць грошы.

Ліда ўмела падабляла мяне на месца. І гэта мне ў ёй падабляла.

***

— Мы ўключылі вас у спіс удзельнікаў рэспубліканскай нарады творчай моладзі рэспублікі, — сказаў мне Мікалай Яўгенавіч Міхалкін, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць». — Плануецца сабраць усю здольную моладзь Беларусі.

— У Каралішчавічах? — узрадваўся я.

— Якія Каралішчавічы? — у здзіўленні паглядзеў на мяне Міхалкін. — Там жа будзе больш за сто чалавек — мастакі, музыканты, артысты, нават архітэктары паклічуць.

— А пэтак? — спытаўся я.

— Гэта само сабой, — усміхнуўся рэдактар. — А мне спадабаўся твой «Трэці круг». Пра барацьбу ў нас яшчэ ніхто не пісаў. Ставім у чарговы нумар.

Усё-ткі мой «Трэці круг» выплыў. Я нікому не гаварыў, што яшчэ студэнтам напісаў гэтае апавяданне на рускай мове і даслаў яго ў «Юношты». Нават у Маскву ездзіў, каб высветліць яго лёс. Правільна тады сказала дзяўчына з часопіса, што я дарэмна патраціў час і грошы. Праз месяц пасля маёй паездкі з «Юношты» прыйшла рэцэнзія пісьменніка Юрыя Бобылева, у якой гаварылася, што апавяданне не можа быць

надрукавана з-за яго мастацкай недасканаласці. Ён раўнэ мне як след вывучаць жыццё і чытаць класікаў айчынай і замежнай літаратуры.

На ўсіх выпадках я знайшоў у бібліятэцы кнігу Бобылева і прагартаў яе. Пісаў ён большасцю пра вайну. «У Васіля Быкава лепш, — падумаў я. — Не кажучы ўжо пра Шолохава ці Паўстоўскага. А я буду пісаць па-беларуску».

— Не ведаеш, як па-англійску «барацьба»? — спытаўся Міхалкін.

— Рэстлінг, — адказаў я.

— Вось! — падняў палец угору Мікалай Яўгенавіч. — Няхай і ў нашай літаратуры будзе свая барацьба. Трэба толькі паправіць «бароцца» на «борацца».

Я згадзіўся.

Дарэчы, Міхалкін быў не першы, хто выказаў павышаную цікаўнасць да барацьбы. Многія з мужчын пры пасадзе з павагаю паглядалі на мяне, калі даведваліся, што я былы барэц. Відаць, гэта быў атавізм, які дайшоў да нас з часоў Старажытнай Грэцыі. У Рыме, праўда, больш цікавіліся гладыятарамі, і гэта быў адзін з парадоксаў прагрэсу. Ці, можа, прагрэс і ёсць шлях ад лепшага да горшага?

— Ты глупствам не займайся, — строга паглядзеў на мяне Міхалкін.

— Пішаш апавяданні — і пішы, без усякай гэтай філасофіі.

— Я зараз над аповесцю сяджу.

— Аповесць таксама можна.

— А раман?

— Раманы Шамякін піша! — засмяяўся Міхалкін. — Там ужо месца занятае. «А ў класікаў свае рахункі», — падумаў я.

— Табе яшчэ рана пра гэта думаць, — уздыхнуў Міхалкін. — З працаю ўжо вызначыўся?

— У Інстытуце мовазнаўства працую, — паціснуў я плячма.

— Інстытут, канешне, справа добрая. Мову падцягнуць ніколі не шкодзіць. Але трэба думаць пра заўтрашні дзень.

Што яны ўсе так заклапочаныя маім заўтрашнім днём? Я азірнуўся на партрэт Яні Купалы, які вісеў насупраць партрэта Брэжнева. У абодвух, дарэчы, быў незадаволены выгляд. Відаць, ім не падабалася іхняе суседства.

«Добра, што ў маім мемарыяльным кабінете адзін Якуб Колас, — падумаў я. — Ён таксама не ўхваляў бы на сцяне насупраць прысутнасць нават Яні Купалы, хоць у нас усёды і пішучы: Купала і Колас».

— Я ледзьве дамогся дазволу павесіць на сцяне Купалу, — сказаў Міхалкін, злавіўшы мой погляд. — У нас жа ЦК.

Маладосцеўцы сядзелі ў будынку ЦК камсамола, і ў гэтым былі як станоўчыя, так і адмоўныя бакі. Чаго болей?

— У жыцці ўсяго адбываецца пароўну, — сказаў Міхалкін. — Сёння з рэдактарам знялі, а заўтра пасаду міністра прапанавалі.

Мне пра гэтыя палётны не хацелася нават і думаць. А Міхалкін, відаць, не толькі думаў.

— Жыццё пакажа, — кінуў рэдактар. — Ты, галоўнае, пішы.

Гэта я і сам разумеў.

Зараз у мяне на сталю ляжала аповесць пра дзяцянства пад назваю «Гарадок». Пісалася яна лёгка. «А гэта таму, што нічога не трэба выдумляць», — думаў я. Ды і самое дзяцянства было яшчэ зусім нядаўна, некаторыя выпадкі досюль яскрава стаялі перад вачыма. Вось той жа шчупак, якога мы з Ванькам і Мішкам на нашай плятэчцы Цне вытанталі ў дзіравы кош з-пад карча. Мне досюль было незразумела, чаму гэты шчупак ускочыў у кош і не захацеў з яго выкульвацца. Відаць, чакаў, пакуль я не схіліся над ім, каб як след уплячыць хвостом па шчаце. Іншы раз здавалася, што правая шчака ў мяне пляч і пасюль.

Праўда, Алесю Жаруку з выдавецтва я паказаў сваю другую аповесць. Яна

была пра маё настаўніцкае жыццё ў вёсцы Крайсц у Лагойскім раёне. Але гэтая аповесць мне самому здавалася незавершанаю. Ну, адпрацаваў ты год пасля ўніверсітэта ў сельскай школе. Але што такое адзін год? Пачатак. Вось застаўся б ты там жыць, узяў бы ў жонкі былую выпускніцу, а не адна з іх з цікаўнасцю паглядала на цябе, вось тады б і высветлілася, чаго ты варты.

Але нічога гэтага не было. З Крайска ты з'ехаў, і абрысы выпускнікі бясследна расталі на небасхіле жыццёвага акіяна. Цяпер у цябе перад вачыма плывуць іншыя яхты, ладзі і проста лодкі. На Прыпяці іх называюць чайкамі.

Адзінае, што мяне непакоіла, — я да-сколь не ведаў, чаго мне хочацца болей: сесці за пісьмовы стол ці апынуцца на беразе Дняпра, Нёмана ці Прыпяці з вудаю ў руках. Гэтыя захапленні з'ядалі мяне ў аднолькавай ступені.

Я супакойваў сябе думкаю, што можна лёгка спалучаць адно з другім. «Землю пошамем, попишем стихи», — напісаў нехта з пітаў. Вось ты пасядзеў за пісьмовым сталом у хаце, што стаіць у якой-небудзь з нашых пушчаў, а пасля бярэш вуду і ідзеш лавіць ліпеня ці галаўня. Гэтыя рыбіны найбольш падыходзілі, каб трапіць на кручок пісьменніка.

Але, па-першае, вялікіх пушчаў на берагах вялікіх рэк даўно не было. А, па-другое, не было і хаты, у якой стараў бы твай пісьмовы стол. Ды і ліпеня ці галаўня можна было злавіць хутчэй у невялікай рачульцы, чым вялікай. Так, пытанні ўжо былі значна больш, чым адказаў на іх.

Штосьці мне падказвала, што дзвюх сарок у адной руцэ не ўтрымаеш. І, тым не менш, я не адчайваўся. Я яшчэ столькі не пражыў, каб губляць галаву ад страху.

Пакуль што гэтыя страхі былі дзіцячыя.

***

— Твая аповесць пакуль што ні пра што, — сказаў Жарук, вяртаючы мне рукапіс. — Але напісана няблага. Асабліва настаўнікі, якія пераходзяць лужыну на падпітку.

Ён усміхнуўся.

«Не ўсё так кепска, — падумаў я. — Але друкаваць аповесць ніхто не будзе».

— Не будучы, — згадзіўся Жарук. — Але ж ты новую напішаш. Карацей, збірай рукапіс кнігі і прынось да мяне. Я прасачу, каб яна ў нас не залежалася. Зразумеў?

— Зразумеў, — сказаў я. — Вось на раду ў Гародню пасылаюць.

— Гэта добра, — паглядзеў на мяне Жарук. — Цябе адразу прыкмецілі. А без падтрымкі ў наш час праціцца цяжка.

Як я ведаў, у самога Жарука з працаваннем у шэрагі найлепшых ніякіх праблем не было. Яго апавяданні і аповесці адразу пачалі друкавацца ў часопісах, адна за адной выходзілі кнігі, і вась ён ужо загадчык рэдакцыі ў выдавецтве, а гэта, як я ведаў, шмат значыла ў пісьменніцкім асяроддзі. Калі і раўняцца, дык толькі на Жарука.

— Правільна, — кінуў Жарук, — раўняцца трэба на найлепшых. Часопісы чытаеш?

— Канешне, — сказаў я.

— З кнігаю не адкладвай. Чым раней выйдзе, тым лепш для цябе. А пісаць ты можаш. З працаю вызначыўся?

— Яшчэ не.

— Хочаш, я пазваню ў літаратурную рэдакцыю тэлебачання? Там патрэбны маладыя.

— Добра, — сказаў я. — А да каго зайсці?

— Да Рамана Шарпілы, ён там загадчык аддзела. А галоўны рэдактар Валянцін Ціславец. Карацей, прыйдзеш, сам усё ўбачыш. Не адцягвай.

Даяна Лазаравіч (нарадзілася ў 1993 годзе ў горадзе Шабац, Сербія) — магістр філалогіі, паэт, празаік і перакладчык; член двух творчых саюзаў сваёй краіны, а з 2019 года і член Саюза пісьменнікаў Беларусі. З'яўляецца галоўным і самым актыўным папулярызатарам беларускай літаратуры і культуры ў Сербіі. Пераклала больш за паўсотню нашых пісьменнікаў, у тым ліку каля дзясятка асобнымі кнігамі, галоўная з якіх — «Вянок» Максіма Багдановіча. Займаецца таксама перакладам з англійскай і рускай моў (у 2022 годзе пераклала кнігу У. У. Пудзіна). Лаўрэат шэрагу літаратурных і перакладчыцкіх прэмій Сербіі і Расіі. Жыве і працуе ў Бялградзе.

Даяна ЛАЗАРАВІЧ

Сэрца ў Мінску

Назойлівае шэрэнь пакрывала мяне шчочкі, і снежная аблога ўздымалася, здаецца, аж да самага замлэнага неба. Дзьмухне вецер — і ўздые з тратуара сотні дробных калючых сняжынак-іглічак, раскідваючы іх па кожным міліметры вопраткі, а таксама і непакрытай скуры. Бачнасць слабая, і здзіўляешся раз за разам, калі ў той белае імгле трапляюцца людзі, якія цябе ўвогуле не заўважаюць, а табе здаецца, што яны і не дыхаюць зусім — толькі між парывамі ветру чуно, што ў іх з глыбіні лёгкіх вырываецца нешта падобнае да яхання шчаныці, якога моцна шпурнулі пад рэбры нагою. Так холадна і пахмурна; завец цягнуецца з учарашняга вечара, і ніякіх прыкмет, што ёй прыйдзе канец...

Я толькі што ў гатэлі «Планета» здала ключ ад свайго пакоя 825. Дзяжурная маладая жанчына ў вялікіх круглых акуларах аглядзела мяне і спыталася:

— Вы на кніжны кірмаш?

— Не, сёння ў мяне праходка па горадзе, — адказала я і зразумела адразу, што гэта ўспрымаецца як недарэчнасць.

— Глядзіце, — папярэдзіла мяне дзяжурная, — сёння ж мінус шаснаццаць градусаў.

Я запэўніла, што ўсё ведаю, пакрыла галаву хусткай і ўсміхнулася жанчыне, але яна ўжо не зрэагавала на гэта.

Гарадскі транспарт працаваў нармальна, адзін за адным праносіліся міма аўтобусы.

Але ў мяне быў цвёрды намер прайсціся пешшу, каб падружыцца з Мінскам. Спачатку ішла я павольна і не зусім пэўна, аднак упэўненасць узрасла па меры таго, як з'яўляліся будынкі, мне ўжо знаёмыя. Так я дайшла да сабора Святога Духа, узялася на горку і спынілася там, каб перадыхнуць і паглядзець на раку Свіслач, ільдом скаваную.

А калі зайшла ў храм, з'явілася адчуванне, быццам бы спыніўся час і агульны

рух. Там усе людзі стаялі ціха і да навакольнага безуважна, засяродзіўшыся толькі на малітве. У параўнанні з тым, што звонку, гэта быў зусім іншы свет — непараўнальна цяплейшы і сапраўды жыццёвымі надзеямі напоўнены. Да таго ж у ім панавала шматколернасць, з дамінаваннем чырвонага і жоўтага. Уласна, магчыма, што мне так здавалася, паколькі я тут схавалася ад шалёнага ветру. Тым не менш, царква нагадала мне затоплены камін, каля якога збіраюцца азялялы дзеці.

Паэта Максіма Багдановіча я ніколі не ўспрымала як чалавека з даўно мінулага часу. Ён для мяне бліжэй і быццам бы раўняе. Відаць, з-за таго, што памёр маладым, якраз у маім узросце... Таму, адпаведна, ніяк немагчыма было абмінуць музей Максіма Багдановіча, які ў маім уяўленні з'яўляецца яго домам. З такімі думкамі я адчыніла цяжкія драўляныя дзверы і зайшла ў свет пачатку ХХ стагоддзя.

Калі выйшла з музея, завіруў ўжо не было, прычым вызірнула, хоць і нясмела, сонца. Я скуінула хустку і рушыла па вуліцах, якія павінны былі вывесці да плошчы Незалежнасці. Гэтак і атрымаўся. Неўзабаве я была перад высокім сіватаватым будынкам Галоўнай пошты.

Па праспекце цугам рухаліся вялікія снегаачышчальныя машыны. Я здзіўлялася працы тых, каму належала падтрымліваць чысціню на вуліцах. Тым часам плошча Незалежнасці ўжо блішчала на сонцы. Я пайшла шпарчэй, намнога больш упэўнена, і апынулася каля вялікага фантана ў цэнтры яе, выйшла да помніка Леніну, потым да моста. Ну а далей пачыналася мне ўжо досыць знаёмае — перайшоўшы мост, апынаешся зусім блізка ад Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы, дзе я праходзіла курс беларусістыкі...

Вечар у Мінску. Згадваю, што напярэдні мая выкладчыца Ганна Навумава

Даяна Лазаравіч.

падчас кніжнага кірмашу пыталася, ці магла б я жыць у Мінску. Я адказала, што гатова тут жыць, калі б знайшла працу. А яна, з цікаўнасцю гледзячы сваімі вачыма, у якіх дзівосна ззяе блакіт, жартуліва пацікавілася:

— І снег не палохае?..

— Не палохае. У Мінску я сябе адчуваю так, як на горным курорце! Толькі лжы не хапае...

Тым часам я адчувала таксама, што маёй далікатнай суразмоўніцы тут не хапае Бялграда.

У мяне часта пытаюцца, чым абу-мольна прывязанасць да Беларусі. Я звычайна адказваю: «А хіба патрэбны абрунтаванні, каб нешта палюбіць?» Нашы народы звязваюць агульныя паходжанне, адна вера, падобны менталітэт, а таксама ўзаемапавага, братэрскія пацуці. Беларусь праявіла да Сербіі сапраўды братэрскае стаўленне ў тых часы, калі наша краіна была ўсімі пакінутай і зняважанай.

А ў братэрскай Беларусі жыве і найбольшы сябра сербскага народа — прафесар Іван Чарота. Яцць дзесяцігоддзю свайго жыцця ён прысвяціў Сербіі з такой адданасцю, якая можа быць растлумачана толькі Божым прадвызначэннем. Прафесар з'яўляецца аўтарам соцен навуковых прац, перакладчыкам многіх соцен літаратурных твораў. Я прыклад з яго бяру ў гады — ад першага курсу навучання ва ўніверсітэце да сёння, хоць і лічу яго недасяжымым ідэалам.

Будучы студэнткай, я палюбіла невядомай яшчэ краіну на падставах таго, што расказвалі выкладчыкі. І ніколі не расчаравалася, калі пазнаёмілася з Беларуссю «вочна». Далей успрымаю яе як нешта містычнае, недастаткова асэнсаванае, а разам з тым — такое блізкае. Тут мае выкладчыкі, мае сябры і мае цікаўныя сяброўкі. Тут людзі снежна-беласкурыя, спакойныя і, у параўнанні

з сербамі, маўклівыя... Тут гавораць на ўпадабанай мною мове. Тут крыніца прыемных мне ўспамінаў.

Тут і пакрытая льдом Свіслач нека джужалюбна глядзіць на мяне — гэтаксама, як блакітныя вочы тых дзяўчат-беларусак, што сустракаюцца на мінскіх вуліцах, а снег і шэрэнь завабляюць, каб ішла наперад, каб ім аддала кавалачак свайго жыцця... Але трэба сцерагчыся, бо дарога слізкая, хоць і вельмі-вельмі прыемная.

Калі ж праходзіць па тутэйшых вуліцах для ног тваіх завершацца, калі ты ўладкуешся ў крэсле самалёта, думаючы пра вяртанне дадому, адчуеш, што нечага быццам не хапае. Гэта сэрца тваё засталася ў лютаўскай мгле і ў снезе, у халодным змроку на калючым паветры. Але таксама і пад засмужаным ранішнім сонцам, якое цябе зноў прывабляе. Тваё сэрца засталася на вершліне бярозы, якая сагнулася пад парывам ветру. Засталася яно там, пад рознакаляровымі ліхтарамі горада. І, здаецца, яму цёпла — якраз там.

Тваё сэрца засталася ў Мінску.

Пераклад Цімафея ЧАРОТЫ

Вянок для Максіма Багдановіча

Я хацела б спаткацца

З Вамі на вуліцы,

У ціхую зорную ноч;

Каб Вас абняць,

Бо мы ж дарослыя —

Уяўляеце, мы напярэду равеснікі.

Прашу Вас, не кажыце:

«Усё гэта прайдзе.

Да ясных зор імкнецца душа,

А цела стлече павольна ў брудзе».

У песнях народных,

У звонкай мове беларусаў

Я чую Вас —

Жывого неаомнена.

Я хацела б спаткацца

З Вамі на вуліцы,

Краёчкам вока,

У руху танца,

Пад яснымі зоркамі Геркулеса.

Ах, на што ж слёзы, каб я ведала

Сэрцам, што ў Ваішы вочы гляджу?

Беглі б мы па ціхім дажджы,

Паміж трымтлівых бяроак,

Пючы свежасць з галінак,

У звычайным знаходзячы чары.

Як бы выпадкова, іду я,

Спаткання чакаючы,

І нясу падарыць Вам Вянок.

Пераклад Івана ЧАРОТЫ

Азербайджанскі перакладчык Уладзіміра Караткевіча

Калі сувязі разбураюцца, абвальваюцца многія традыцыйныя масты сяброўства і ў галіне літаратурных кантактаў. Тады, несумненна, кожнае новае імя перакладчыка ўспрымаецца як асаблівае, доўгачаканае адкрыццё...

Алі Эльбей, які працаваў у Міністэрстве культуры Азербайджана і адказаў у тым ліку за кнігавывадавецкую справу, быў мне вядомы з даўняга часу. Сустракаліся на кніжных выстаўках у Мінску, Маскве, ды і ў самым Баку. Малады чалавек, ён імкнуўся рабіць усё магчымае, каб прасоўваць азербайджанскую нацыянальную літаратуру ў свеце. Стараўся пры гэтым і цікавіцца нашымі, беларускімі, клопатамі, распытваў, чыя творы варта перакласці на азербайджанскую мову.

Недзе ў сярэдзіне 2019 года Алі Эльбей пазнаёміў нас з паважаным акасалямам азербайджанскага літаратуразнаўства, спецыялістам у галіне дзіцячай літаратуры, а яшчэ і перакладчыкам Фізулі Фейрузам Аскерлі аглу. І літаральна адразу з перакладчыкам з Баку мы выйшлі ў нашым ліставанні на тэму выдання ў Азербайджане ў перакладзе на азербайджанскую мову калектыўнай кнігі беларускай дзіцячай літаратуры. Разам з Алесем Бадаком, яго палічнікамі па «Мастацкай літаратуры» мы даволі хутка сабралі тэксты твораў беларускіх літаратараў у перакладзе на рускую мову і адравілі ў Баку. Фізулі вельмі апэратыўна ўключыўся ў работу, штоўці распытваў, удакладняў. Сярод іншых твораў пераклаў і казку класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча «Чортаў скарб».

Так складалася, што праз некаторы час лісты ад азербайджанскага перакладчыка пачалі прыходзіць усё радзей. А кніга ўсё ж такі выйшла. Яе перадаў у Беларусь Алі Эльбей. Мы адрасавалі паважанаму і аўтарытэтныму перакладчыку словы вялікай удзячнасці. А ў студзені 2021-га мне даслаў кароткі электронны ліст яго сын — Джавід Аскерлі. І паведаміў, што яго бацька памёр

у бальніцы 17 студзеня 2021 года ў выніку захворвання на ковід... «... Ён заўсёды спрабаваў праз свае пераклады і кнігі данесці да чытачоў усю суверэтную дзіцячую літаратуру, у тым ліку і беларускую. На жаль, не паспеў зрабіць усё, што планавалі...» — напісаў сын пра свайго бацьку.

Захаваем жа ў нас, на Беларусі, біяграфію перакладчыка, чулага да беларускага мастацкага свету творцы... Фізулі Фейруз Аскерлі аглу нарадзіўся 18 сакавіка 1945 года ў вёсцы Чахырлы Масалінскага раёна Азербайджанскай ССР, зараз — Рэспубліка Азербайджан. Памёр у Баку. Азербайджанскі літаратуразнаўца, крытык, доктар філасофіі ў галіне філалогіі. Закончыў Азербайджанскі дзяржаўны педагогічны інстытут.

Абараніў дысертацыю на тэму «Праблемы перакладу рускай дзіцячай прозы на азербайджанскую мову (1950—1980-я гг.)». Працаваў дацэнтам кафедры «Выкладання і тэхналогіі літаратуры» Азербайджанскага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта. Аўтар падручніка для вышэйшай школы «Дзіцячая літаратура» (2007; 3-е выд. — 2011), вучэбных дапаможнікаў «Азербайджанская дзіцячая літаратура» (2012) і «Сувесная дзіцячая літаратура» (2012), манарграфіі «Дзіцячы свет мастака» (2003), «Літаратурнае мышленне» (2004), «Паэтычнае развіццё дзіцячай літаратуры ў Азербайджане» (2009) і інш. Адзін з апошніх творчых праектаў — укладанне і пераклад на азербайджанскую мову зборніка «Анталогія беларускай дзіцячай літаратуры» (Баку, 2019).

І, што надзвычай важна, Аскерлі з'яўляецца перакладчыкам казкі Уладзіміра Караткевіча «Чортаў скарб», якая і надрукавана ў «Анталогіі беларускай дзіцячай літаратуры». Многія азербайджанскія хлопчыкі і дзяўчынкі спрычыніліся і яшчэ спрычыняцца да адкрыцця творчасці нашага класіка праз пераклад глыбокапаважанага Фізулі Фейруза Аскерлі аглу...

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Адам Багдановіч. Мае ўспаміны»

Мастацка-дакументальная выстаўка з такой назвай працуе цяпер у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску. Праект прысвечаны 160-годдзю з дня нараджэння Адама Ягоравіча Багдановіча (1862—1940), бацькі класіка беларускай літаратуры, вядомага этнографа, фалькларыста, педагога, мемуарыста.

Імя Адама Багдановіча добра вядома ў Беларусі і за яе межамі. Зразумела, што ў першую чаргу мы ведаем бацьку Максіма Багдановіча як чалавека, які заваў архіў геніяльнага беларускага паэта і вярнуў яго ў Беларусь, дзякуючы чаму творчая спадчына пісьменніка стала нашата багацейшай. Але прыцягальнай з'яўляецца і сама асоба Адама Ягоравіча, які пражыў доўгае — 78 гадоў — жыццё, што фактычна з'яўляецца адлюстраваннем жыцця краіны. А. Багдановіч быў сведкам і непасрэдным удзельнікам шматлікіх падзей, што адбываліся на тэрыторыі Расійскай імперыі ў другой палове XIX — першай палове XX стст. Нарадзіўся ў сям'і былых прыгонных сялян, атрымаў адукацыю ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, некалькі разоў кардынальна мяняў род дзейнасці, жыў у розных вёсках і гарадах, меў вялізнае кола знаёмых і сяброў, з якімі падтрымліваў стасункі на працягу дзесяцігоддзяў.

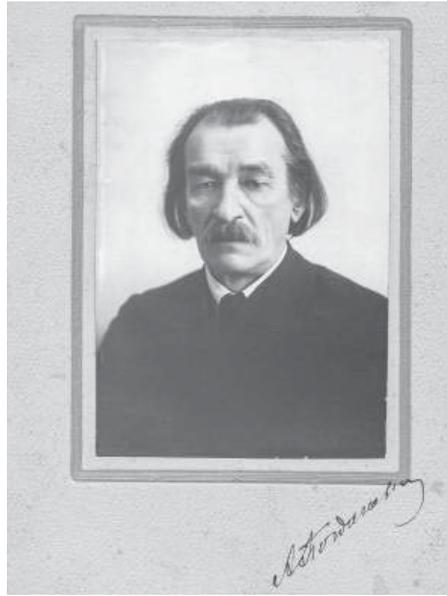
Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча не пакідаюць без увагі асобу бацькі пісьменніка. За час работы музея падрыхтавана шмат артыкулаў, прысвечаных Адаму Ягоравічу, матэрыялы, звязаныя з яго імем, не раз публікаваліся ў музейных выданнях. Жыццё і творчасць А. Багдановіча сталі падставой для арыгінальных некалькіх экспазіцыйных праектаў. Мастацка-дакументальная выстаўка «Адам Багдановіч. Мае ўспаміны» працягвае традыцыю правядзення юбілейных мерапрыемстваў і ў той самы час акцэнтуюе ўвагу на яго мемуарнай спадчыне. Напісаннем успамінаў А. Багдановіч заняўся ў 1920-я гг. па просьбе супрацоўнікаў Інстытута беларускай культуры, якія займаліся падрыхтоўкай першага поўнага збору твораў пісьменніка. Мемуары бацькі пра сына сталі фундаментам для напісання грунтоўных навуковых біяграфічных артыкулаў пра М. Багдановіча, крыніцай для пошуку яго асаблівасцей і творчай спадчыны.

Адам Багдановіч на гэтым не спыніўся, працягнуў пісаць успаміны, прычым яны ахопліваюць розныя этапы яго жыцця, утрымліваюць даволі глыбокія экскурсы ў гісторыю, адлюстроўваюць жыццё знакамітасцей і «маленькіх людзей». У фондах музея захоўваецца вялікая колькасць дакументаў, што адносіцца да мемуарнай спадчыны Адама Ягоравіча, менавіта яны і сталі падмуркам для стварэння выстаўкі, экспазіцыя якой умоўна падзяляецца на тры блокі.

Першая частка прэзентуе комплекс музейных прадаметаў, якія звязаныя з успамінамі Адама Багдановіча пра раннія дзяцінства, вёску Халопенчы Барысаўскага павета, яго продкаў, родных і сяброў. Імкненне да напісання мемуараў Адам Багдановіч тлумачыў так: «Я — ранний выходец из среды белорусского крестьянства, — выходец, имеющий голос. На мне лежит долг — я это чувствую — рассказать про то, что лично переживал и что переживали мои близкие, что я видел, наблюдал и слышал от других людей, людей старого поколения, заслуживающих доверия, про людей и их дела, заслуживающих внимания». Даследчык Мікола Трус назваў гэтыя мемуары А. Багдановіча «сапраўднай энцыклапедыяй беларускага жыцця», лічыў іх важнай крыніцай для вывучэння каранёў паэта, вытокаў яго таленту.

У экспазіцыі выстаўкі можна ўбачыць рукапіс А. Багдановіча «Мои воспоминания» і расчытку дакумента, падрыхтаваную супрацоўнікамі Акадэміі навук БССР у 1962 годзе, машынапіс «Из прошлого местечка Халопенчи Борисовского уезда Минской губ.» (1939 г.) з праўкамі, унесенымі рукой Адама Ягоравіча. Каштоўным экспанатам на выстаўцы стала яго кніга «Пережитки древнего мировосприятия у белорусов» (Гродна, 1895 г.), яе унікальнасць у тым, што на тытульнай старонцы аўтограф аўтара — дарчы надпіс ніжэгародскаму сябру М. Ланіну. Яшчэ адным важным экспанатам з'яўляецца кніга Паўла Шайна «Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края» (1893 г.). У гэтай кнізе апублікавана больш за 20 казак, запісаных Адамам Багдановічам ад маці Анэлі Фамінішні і бабулі Рузалі Казіміраўны, а таксама загадкі, заговоры, праклёны, духоўныя песні, паданні. Гэту кнігу, якая з'яўляецца бібліяграфічнай рэдкасцю, перадаў у дар музею Антон Францішак Брыль, пісьменнік і даследчы фальклорнай спадчыны сям'і Багдановічаў.

Большая частка мемуарнай спадчыны, прысвечанай дзяцінству А. Багдановіча, паступіла на захаванне ў фонды музея з Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Упершыню прэзентуем на гэтай выстаўцы арыгінальнае пасведчанне А. Багдановіча, выдадзенае 9 жніўня 1928 года, а таксама копія дакументаў аб яго нараджэнні і хрышчэнні (20/25 сакавіка 1862 г.), аб вянчанні Рузалі і Тамаша Асьмакоў (22 верасня 1840 г.),

арыгінальныя метрычныя кнігі захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі.

Невялікі інтэр'ерны куток з'яўляецца сімвалічным увасабленнем успамінаў Адама Багдановіча: «Мне хотелось бы изобразить, как шла жизнь в старенькой бабиной хате в мою счастливую пору раннего детства, но для этого надо иметь художественный талант, который у меня слаб, чтобы в немногих чертах схватить самое важное и существенное, а главное — придать ему движение и подлинную жизнь».

Другі блок выстаўкі «Адам Багдановіч. Мае ўспаміны» звязаны з мемуарамі, прысвечанымі партыі «Народная Воля», членам якой Адам Ягоравіч з'яўляўся ў 1880-я гг. У фондах музея захоўваюцца рукапісы «Революционное движение в г. Минске и губернии в 80-е и в начале 90 годов. По личным воспоминаниям», «К истории партии "Народной воли" в Минске и Белорусии. 1880—1892 гг.», «Приложение к воспоминаниям А. Е. Богдановича. Список членов Минской организации партии "Народной воли"». З гэтай тэмай звязаны і машынапісы з фондаў музея, напрыклад, «Список членов Минской организации партии "Народная воля" и более ранних народников. 1878—1892 гг.» (Яраслаў, 1939 г.). Тама раскрываецца і праз розныя аўтабіяграфічныя матэрыялы А. Багдановіча, дзе ён піша «о происхождении, ремесленных выучках, образовании, служебной, революционной, научной, общественной и профессиональной деятельности». Большая частка ўспамінаў напісана ў Яраслаўлі, у 1920—30-я гг., матэрыялы надзвычай каштоўныя, бо раскрываюць жыццё Мінска напрыканцы XIX стагоддзя, уводзяць у навуковы абарот шмат падзей і асоб, якія адыгралі важную ролю ў грамадскім, сацыяльным і культурным жыцці краіны, мемуары дазваляюць пашырыць мінскае кола стасункаў Адама Багдановіча.

У экспазіцыі гэтай часткі выстаўкі прэзентуюцца рукапісныя і машынапісныя мемуары Адама Ягоравіча, перапіска яго з былымі калегамі па партыі, сведчанні аб яго народавольчай дзейнасці, напісаныя Рувімам Протасам і Антонам Паўлюскім. На выстаўцы можна ўбачыць і фармулярны спіс А. Багдановіча на стане на 11 мая 1912 г., у якім адлюстравана яго прафесійная дзейнасць. Асобныя стэнды прысвечаны калегам па партыі і сябрам па жыцці, сярод іх — Іван Гапановіч, Сямён Гарбачык, Іван Пляхан, Соф'я Арнольдава, Станіслаў Грынявіцкі. З першымі трыма згадымі асобамі Адам Ягоравіч звязаны вучобай у Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Іван Станіслававіч Гапановіч стаў сваяком А. Багдановіча, ажаніўшыся з Магдалінай Багдановіч, Іван Пляхан — хросным бацькам Максіма Багдановіча. Соф'я Арнольдава сябрвала не толькі з Багдановічам, але і з яго жонкай, якую ведала яшчэ з часоў навучання Марыі Мякоты (Багдановіч) у Мінскай школе для бедных дзяўчат. Экспануюцца каштоўныя матэрыялы, у тым ліку «Копія пасведчання аб заканчэнні Іванам Гапановічам Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі», дакумент выдадзены 2 красавіка 1887 года, перададзены ў фонды музея яго нашчадкамі.

Кожны са стэндаў дапоўнены старонкамі рукапісу А. Я. Багдановіча пра народавольцаў, дзе ён дае яркія характарыстыкі сваім сябрам і распадае пра адносіны да іх: Іван Пляхан — «крэстьянскі юноша, простой, прямолинейный, но вдумчивый и с горячим сердцем. Трудно было найти столь неутомимую жажду знаний, любовь к истине и большую ненависть ко всякой неправде и несправедливости», Іван Гапановіч —

«участник Несвижского подпольного кружка, один из организаторов учительской группы, он был ревностным товарищем по пропаганде среди учителей. В Минске занимался с рабочими. Прекрасно устроенная голова и чуткая совесть», Соф'я Арнольдава — «вполне законченный тип социалистки-народницы в лучшем значении этого слова. Мне только оставалось восхищаться этой прекрасной душой и ее самоотверженной работой в народе».

Перад напісаннем мемуараў пра народавольчую дзейнасць Адам Багдановіч правёў вялікую падрыхтоўчую працу, вёў перапіску з былымі калегамі, сустракаўся з сябрамі, аднаўляў у памяці падзеі і справы, склаў спісы ўдзельнікаў і прыхільнікаў народавольчага руху. Ён падкрэсліваў, што і яго сябры «вспоминают об этом периоде, как о лучшем, самом красочном времени своей жизни и о той школе, которую они тогда прошли, формируя свои убеждения, как о школе, твердо определившей направление и все последующее дело их жизни».

Гэтая частка экспазіцыі таксама дапоўнена інтэр'ерным кутком, які нагадвае пра яскравае мінулае Адама Багдановіча і яго ролю ў стварэнні своеасаблівага летапісу жыцця і дзейнасці мінскіх народавольцаў апошняй чвэрці XIX стагоддзя. Сярод унікальных экспанатаў, якія прэзентуюцца тут, — драўляная шафа, паводле сямейнай легенды, створаная рукамі Адама Багдановіча, стол, што належыў яго сястры Магдаліне Гапановіч. На канторцы пісьмовыя прылады — чарніла, пяро і ўспаміны пра жыццё ў Мінску.

Трэці блок мастацка-дакументальнай выстаўкі прысвечаны успамінамі А. Я. Багдановіча пра дзячаў рускай культуры, з якімі ён пазнаёміўся ў Ніжнім Ноўгарадзе. Гэтая частка з'яўляецца своеасаблівым працягам папярэдняй, бо пераезд сям'і Багдановічаў у горад на Волзе не перарваў старыя сувязі. А. Багдановіч сустракаўся з былымі калегамі ў Маскве, да яго ў Ніжні прыязджала Соф'я Арнольдава, на сталае жыхарства сюды пераехалі Іван і Магдаліна Гапановічы, а таксама Станіслаў Грынявіцкі. Пра яго так пісаў Адам Ягоравіч у лісце ад 20 кастрычніка 1898 года да Аляксандры Волжынай: «Ты спрашываеш, каков мой земляк, живущий у меня? У него красивые выходящие волосы и доброе сердце. А остальное все такое, что можно бы желать лучшего. Лицо красное, заплывшее жиром, лоснящееся; на щеках и бороде редкая поросль рыжего цвета, брови и ресницы почти белые. Сам он толстый, неуклюжий и молчаливый. Карточки его ты не видела. Мы с ним говорим редко и мало, ибо давно знаем, что мы можем сказать друг другу, а пустословить он не любит, дел же каких-либо общих между нами нет. Он больше читает да пишет. Мне, тем не менее, приятно его пребывание у меня, ибо я люблю и молчать с хорошим человеком...». Акрамя выдзелення жылля сябру, Адам дапамог яму ўладкавацца на пасаду галоўнага рэдактара газеты «Ніжагародскі лісток», з якой актыўна супрацоўнічаў Максім Горкі і іншыя вядомыя ніжэгародцы.

Менавіта М. Горкаму, класіку рускай літаратуры, а таксама Федару Шаліяпін, сусветна знакамітаму спеваку, прысвечана апошняя частка выстаўкі. Пра іх А. Багдановіч напісаў успаміны «М. Горький и Ф. И. Шаляпин в Нижнем», якія па розных прычынах доўгі час не публікаваліся. Мемуарыст сябраваў з рускім пісьменнікам, быў сведкам знаёмства з Ф. Шаліяпін, развіцця іх стасункаў, сумесных культурніцкіх спраў у Ніжнім Ноўгарадзе. На выстаўцы можна ўбачыць рукапісы і машынапісы ўспамінаў Багдановіча, паштоўкі з партрэтам Ф. Шаліяпіна, копію фотаздымка сустрэчы Новага 1899 года, дзе прысутнічаюць Горкі, Багдановіч іх родныя і сябры.

На першы погляд здаецца, што геніяльны беларускі паэт Максім Багдановіч нібыта застаецца за кадром гэтай экспазіцыі. Але гэта не так, бо, па-першае, мемуарыст выкарыстоўвае ў якасці эпіграфу радкі з вершаў свайго таленавітага сына, па-другое, згадвае яго продкаў, родных і знаёмых, у тым ліку і хроснага бацьку. Адаму Багдановічу ўдалося «ўхапіць момант» і адлюстравваць той дзівны, багаты падзеямі час.

На выстаўцы прэзентуюцца каштоўныя матэрыялы з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, копіі дакументаў з Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (Мінск), Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (Мінск), архіва А. М. Горскага (Масква), Дзяржаўнага архіва Пермскага краю (Перм), прыватных архіваў Марыі Стэрэравай (Масква) і Максіма Бараховіча (Ніжні Ноўгарад). Супрацоўнікі музея Максіма Багдановіча спадзяюцца, што ім удалося перадаць атмасферу часу ў мастацка-дакументальным праекце «Адам Багдановіч. Мае ўспаміны» і чакаюць наведвальнікаў. Адаму Багдановічу было што ўспоміць, а музейшчыкам ёсць што пра гэта распавесці.

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік навукова-асветніцкага аддзела філіяла «Літаратурны музей Максіма Багдановіча»

Неба родных мясцін

Цудоўным зімовым вечарам 26 студзеня ў Літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося адкрыццё выстаўкі мастака Пятра Шарыпы, яркага майстра беларускага жывапісу другой паловы XX стагоддзя, члена Беларускага саюза мастакоў, шматгадовага выкладчыка Гімназіі-каледжа мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Цёплымі ўспамінамі і незвычайнымі гісторыямі з жыцця і творчасці бацькі падзялілася дачка майстра Алена Шарыпа.

«Калія рэчкі. Вёска Іслачоўка», 1986 г.

карцін. А жонка была нязменнай памочніцай і натуршчыцай. Менавіта Людміла ў аўтэнтычных народных строях з'яўляецца на ўсіх значных палотнах.

— Я правяла ўжо шмат выставак бацькі, аднак чамусьці кожная з іх атрымліваецца адметнай, — прызналася мастачка Алена Шарыпа, якая займаецца захоўваннем спадчыны Пятра Пятровіча. — Здавалася б, тыя самыя творы, тэмы, а ўсё роўна яны інакш глядзяцца ў новай прасторы, па-новаму спалучаюцца адзін з адным.

У межах выстаўкі «Светлы дзень» экспануюцца работы мастака з сямейнай калекцыі. Адной з адметнасцей сталі алоўкавыя малюнкi, якія раней прадстаўлены не былі. Разам з алейнымі работамі яны дэманструюць усю глыбіню таленту майстра.

— У Пятра Шарыпы было жаданне захаваць родныя краявіды ў сваіх творах, — выступіла перад гасцямі адкрыцця і дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы

Ганна Галінская. — На яго палотнах — непрыхаваная любоў да беларускага краю.

«Спачатку была вёска. Вёска Заазер'е, ці мясцовому Арашкі, на высокіх пагорках, з усіх бакоў акружаная лясамі і азёрамі...» — пісаў мастак. Менавіта вясковья і прыродныя матывы сталі вызначальнымі ў яго творчасці. Актыўна звяртаўся і да этнаграфічна-фальклорных вобразаў. Дзякуючы тэматыцы яго ставіць у адзін шэраг з такімі імянамі, як Фердынанд Рушчыц, Вітольд Бялыніцкі-Біруля, Станіслаў Жукоўскі.

Таксама быў майстрам тэхнікі «*a la prima*» — «у адзін сеанс», якую выкарыстоўваў на пленэрах. Кожны твор — імгненне прыроды, навакольнага сусвету, надзвычай дакладнае і мастацкае.

— Палотны размешчаны ў такім парадку, каб наведвальнікі змаглі прасачыць станаўленне і развіццё мастацкага стылю бацькі, — заўважыла Алена Шарыпа. — Пачынаючы ад першых спроб, дзе моцна адчуваецца ўплыў яго настаўнікаў з Тэатральна-мастацкага інстытута. Такія прызнанні майстры, як Хаім Ліўшыц, Натан Воранаў, Пётр Крохалеў, значна паўплывалі на светапогляд бацькі. Замыкаецца кола пазнейшымі работамі ўжо сталага творцы, заўважанага публікай.

Адметнай старонкай біяграфіі мастака з'яўляецца выкладчыцкая дзейнасць. На працягу 38 гадоў, з 1974 да 2012-га, Пётр Пятровіч з'яўляўся выкладчыкам Гімназіі-каледжа мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Дзякуючы яго плённай працы ў беларускай культуры з'явілася мноства таленавітых аўтараў.

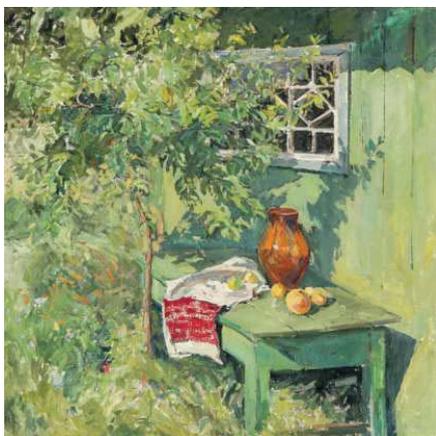
«Светлы дзень», 1982 г.

Разам з вучнямі ён выязджаў на пленэры, выдаваў газету, якая апавядала пра найбольш значныя падзеі і знакамiтых асоб беларускай гісторыі.

Творы Пятра Шарыпы ёсць у фондах Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку, Гістарычна-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе», Аршанскай гарадской мастацкай галерэі В. А. Грамыкі ды ў прыватных калекцыях — як у Беларусі, так і за мяжой.

Паглядзець выстаўку «Светлы дзень» у музеі Янкі Купалы можна да 15 лютага.

Валянцін САЛОМА

«На сонцы», 1979 г.

Гармонія ва ўсіх яе праявах

Выставачны праект «Беларусь — Кітай. Супрацоўніцтва і сяброўства», прысвечаны развіццю дыпламатычных адносін паміж рэспублікамі, працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі. Экспанаты з яго калекцыі склалі цэльную экспазіцыю ў выставачным корпусе музея. Фарміраванне калекцыі кітайскага мастацтва пачалося яшчэ ў 1960 годзе. Сёння гэты збор налічвае больш за 1500 твораў кітайскай мастацкай культуры.

На выстаўцы «Беларусь — Кітай. Супрацоўніцтва і сяброўства» прадстаўлены розныя віды і тэхнікі выяўлення і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Кітая XVII — пачатку XXI ст.: фарфаравыя вырабы, кераміка, перагародчатая эмаль, мастацкі метал, разьбяныя і распісныя лакі, разьба па камені, косці, дрэве; мастацтва народнай карцінкі, гоха (нацыянальны жывапіс на рысавай паперы). Змешчаны ў экспазіцыі таксама прадметы, якія дэманструюцца рэдка. Яны перададзены музею ў дар вядомымі кітайскімі мастакамі або набыты ў калекцыянераў у розныя гады. Усяго каля 70 унікальных экспанатаў, аўтарства многіх з якіх невядома. Куратары — Наталля Шчукіна і Наталля Калашнік, супрацоўніцы навукова-фондавага аддзела НММ.

Кітайскае мастацтва, асабліва жывапіс, напоўнена філасофскім зместам, зразумелым далёка не кожнаму. Што казаць толькі пра адну паэтычную інтэрпрэтацыю

Ся Юй (Лі Хайху) «Непаўторнасць у кожнай кветцы лотаса», 2011—2012 гг.

рэчаіснасці... Між тым яно вельмі моцна абапіраецца на традыцыі, і адлюстраванне вобраза чалавека, прыгажосці прыроды, уласцівае сусветнай спадчыне ўвогуле, здольна знайсці ваджук у душы любога глядача. Так ці інакш, у адным і тым жа вобразе кітаец і еўрапеец убачаць рознае. І тут не ў апошнюю чаргу цікава параўноўваць, адсочваць паралелі з заходнім выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам.

Выстаўка ў Мастацкім дазваляе прасачыць некаторыя асаблівасці кітайскага мастацтва, сярод якіх — мінімальны выяўленчы сродкі, глыбокі (часам патаемны) змест, адметны сімвалізм, злучэнне рэлігійнага і свецкага. Галоўнае ж для традыцыйных майстроў — адлюстраванне гармоніі ва ўсіх яе праявах.

На выстаўцы можна ўбачыць творы прадстаўнікоў двух асноўных жывапісных стыляў: гунбі і се-і (большасць работ). Багацце жанраў кітайскага мастацтва праект таксама дэманструе. Напрыклад, твор «Пейзаж з возерам і рыбамі» (невядомы майстар XXI стагоддзя) належыць да асаблівага ў кітайскім мастацтве жанру чун-юй — адлюстраванне насякомых і рыб. «Вяртанне дадому» Ень Фэй Хонга, створанае ў 2007 годзе, — прадстаўнік жанра лінг-мао (выявы птушак і жывёл). А дэкаратыўная шырма (2-я палова XX ст.) невядомага майстра па-асабліваму паказвае птушак (жанр цінь-ня).

Наведзець экспазіцыю «Беларусь — Кітай. Супрацоўніцтва і сяброўства» можна да 12 сакавіка. Дарэчы, справадзівай тут падаецца заўвага аб неадпаведнасці назвы выстаўкі яе зместу, што можа ўвесці ў зман патэнцыйнага глядача. Праект цалкам прысвечаны Кітаю, і аўтары, работы якіх прадстаўлены ў экспазіцыі, адлюстроўваюць іх бачанне краіны і сябе як прыналежных да нацыі. Аднак з-за таго, што была неабходнасць падкрэсліць у назве тэму культурнага супрацоўніцтва, яна крыху губляесэнс.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Фрагмент экспазіцыі.

Невядомы майстар «Хатэй з дзецьмі», 1950-я гг.

Матрыца сумяшчальнасці продкаў

Маладосць і экспрэсія маюць такую сілу, што калі справа тычыцца творчасці, то і сталыя майстры не змогуць паўтарыць. Паэты на пачатку творчага шляху пішуць свае найлепшыя радкі часцей, чым у сталыя гады, танцы выконваюць надзвычайныя парты, а рэжысёры адкрываюць цэлыя кірункі ў тэатры ці кіно.

Традыцыя

Сілай маладосці і запалам самых розных энергій было насычана новае тэатралізаванае абрадавае прадстаўленне «Вяселле», пастаўленае студэнтамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Прэм'ерныя паказы адбыліся 25 і 26 студзеня на тэрыторыі Спартыўна-культурнага цэнтру ўніверсітэта.

Аўтары падкрэсліваюць: «Прадстаўленне — гэта рэжысёрская інтэрпрэтацыя традыцыйных абрадавых дзей беларусаў, прысвечаных адной з самых галоўных падзей у жыцці чалавека — шлюбу. Відовішча, якое мы пабачыце, з'яўляецца новым поглядам і пераасэнсаваннем моладдзю самых знакавых і адметных момантаў традыцыйнага беларускага вяселля».

Чым жа прываблівае маладых людзей XXI стагоддзя тэма традыцыйных абрадаў, якія, падавалася, ужо даўным-даўно сышлі ў нябыт? Вяселле, Купалле, Дзяды і іншыя. Адкаж можа хавацца менавіта ў такіх пастаноўках, якія з'яўляюцца зваротам да пераўражанай традыцыі нашага краю.

Падчас прадстаўлення.

Святы, мова, візуальная культура былі і застаюцца тым унікальным інструментам, які для любога народа служыць ключом да свету. Калі звярнуцца да навуковага абгрунтавання, то гэты аспект чалавечага жыцця ярка тлумачыць гіпотэза Сепіра-Уорфа. Амерыканскія лінгвісты і даследчыкі кагнітыўных працесаў пачалі прыйсці да высновы, што мова і яе спецыфічнае выкарыстанне (дыялекты, розныя варыянты адной мовы ў мнстве краін) непасрэдна ўплывае на светапогляд і іншыя разумовыя працэсы.

Таму натуральна, што сучасная моладзь цікавіцца веліччай і насычанай спадчынай беларускага народа. Маладыя людзі на стыку эпох, у часы моцных духоўных посткаранавірусных змен спрабуюць спрычыніцца да той асновы, на якой будавалася іх культура і нацыя. Стаць цвёрда на ногі.

Для беларусаў заўсёды характэрна было паважлівае і трапяткое стаўленне да фальклору і народных традыцый. Фестывалі традыцыйнай культуры нязменна працягваюць збіраць мноства неаб'якавых беларусаў. Сучасныя рэміксы і перапрацоўкі народных спеваў, так званыя неафолк, з'яўляюцца папулярным музычным кірункам у выканаўцаў. Вяртаюцца маладыя беларусы і да менавіта нацыянальных упрыгажэнняў і адзення.

Такім чынам, абрадавае прадстаўленне ад студэнтаў БДУКМ з'яўляецца натуральным і, больш за тое, неабходным этапам на шляху пошуку моладдзю сябе і месца свайго народа ў сусветнай парадзгме.

Тайствы

Тэатралізаваная пастаноўка была рэалізавана з самых розных мастацкіх бакоў: танцы, словы, візуальныя элементы (святло, адзенне, сцэнаграфія). Удзельнікаў непасрэдна сцэнічнай дзеі — больш за 40 чалавек.

Разам са студэнтамі кафедр рэжысуры і харэаграфіі да стварэння свежай інтэрпрэтацыі традыцыйных шлюбных абрадаў далучыліся і выкладчыкі, мастацкія кіраўнікі Дзмітрый Сергейчук, Міхаіл Мотуз і Ірына Канавалячык.

На сцэне можна было пабачыць ансамбль «Беларуская песня» (мастацкі кіраўнік Ірына Грамовіч) і шоу-балет «DeliANCE» (мастацкі кіраўнік Ганна Швабавіч).

У праграме больш за 17 дзей, якія адпавядаюць пэўным этапам, звязаным з вяселлем: эпізоды да свята, падчас і пасля. Кожная з умоўных частак мае сваё адмысловае мастацкае рашэнне, спалучае ў сабе адразу некалькі вышэйазначаных мастацкіх напрамкаў, якія адлюстраваны на звычайным беларускім свяце.

Як і для мноства еўрапейскіх народаў, для беларусаў вяселле — сапраўдны сакрамэнт, які з'яўляецца строгім і адназначным варыянтам пераходу і ініцыяцыі. Маладыя змяняюць свой статус, як сапраўдныя хрысціянне разам трымаюць адказ перад Богам. За стагоддзі ў беларускай культуры назапасіўся цэлы пласт традыцый, звычайў і абрадаў.

Паколькі людзі даўней былі вельмі набожныя і разумелі важнасць стварэння новай сям'і, то і падыход да ўрачыстасці адпаведны. Кожны крок і кожная дэталі вяселля прад'яўляюцца традыцыйныя, павінны супадаць з уяўленнем аб дагматычным. Тычылася гэта літаральна ўсяго: адзення маладых, колькасці гасцей, страў на святочным стале, падарункаў і мноства іншых дэталей.

Усё шчодрае багацце спеваў, жартаў, танцаў і гульніў, якімі суправаджаўся вясельны абрад, дэманструецца глядачам пастаноўкі. Аднак не ў «нафталінавым» варыянце этнографу, распрацаваным яшчэ на пачатку мінулага стагоддзя, які час ад часу можна сустрэць дагэтуль. Моладзь падыйшла да справы сапраўды крэатыўна.

Неабходна адзначыць вобразнасць і відовішчасць «Вяселля». Аўтары адназначна сур'ёзна паставіліся да рэканструкцыі пэўных вобразаў, якія могуць аказацца даспадобы глядачам. У сцэнах «Мужыцкая праца ў полі», калі выконвалася беларуская народная песня «Ехаў бацька па лучыну», і «Застолле», гасці якога спявалі «Чарачка мая», звяртаюцца да казачных матываў.

Напаўказачнасць і бяскрыўдныя карыкатурнасць дадаюць асаблівае шарму пастаноўцы. Стваральнікі бессаромна згадваюць вобразы, зняёмы мноству людзей. У сцэне «Застолле», пакуль гасці падыходзяць чаркі і зычаць доўгіх гадоў і здаровых дзетак, жаніх і нявеста знімала стаць у цэнтры сцэны. На тварах — непарушная засяроджанасць, разуменне адказнасці моманту і пэўны страх. Такімі менавіта і ствараліся

Сцэна «Прывіццё нявесты ў хаце жаніха».

Эпізод сцэны «Лялька дзяцінства».

вясельныя партрэты беларусаў у мінулым стагоддзі. Не ў адной сям'і да гэтага часу такія старыя фотаздымкі (часткова дафарбаваныя) усё яшчэ вісяць у бабулінай хаце на пачэсным месцы.

Баланс

На працягу ўсёй тэатралізаванай дзеі аўтары вынаходзяць новыя, сучасныя сродкі апаведу пра добра вядомыя падзеі. Прызнацца, справа надзвычай складаная. Толькі вытанчаны густ дапаможа ўтрымаць баланс — не скапіраваць папярэдняе, аднак і ў спробе эксперыментавання не пераўтварыць падзеі ў фарс.

Шырокімі мазкамі акцёры ствараюць сваю карціну. Сцэна «Вясельны цяжкі» уяўляе сабой пластычную замалёўку таго, як малады са сваёй дружнай выпраўляюцца ў дарогу па маладу. На сцэне разгортваецца неаднаразова бачаная дзея з класічнымі скокамі і карагодзі.

Ужо наступная сцэна «Выкуп» канфіліктуе з папярэдняй. Тут апавядаецца аб размове бацькоў нявесты і жаніха пра тое, што апошнія прывезлі і аддаюць, каб забраць чужую дачку ў свой дом. Ды пасля таго, як нарэшце будучыя сваты паразумеліся, сямейныя пары разам з гасцямі зноў вяртаюцца да танца. Толькі гэтым разам пад старадаўнія мелодыі выконваюцца сучасныя танцы, якія маладым людзям, безумоўна, бліжэй.

Стварэнне ладобнага дысанансу падкрэслівае эмацыянальнасць і складанасць падзеі. У, падаецца, вяселлі і гарэзлівай сцэне «Застолле», пакуль гуцаць тосты і смех гасцей, знаходзіцца месца і для плачу нявесты. Не спыняецца вясёлая гучная музыка і падчас прамовы спалоханай дзяўчыны, якая баіцца будучыні, што паляхае яе.

З вялікай павагай і асцярожнасцю абыходзіцца маладыя людзі з няпростымі і інтымнымі тэмамі. Прыкладам, у сцэне пад назвай «Таямніца вянчання» аўтары адмаўляюцца ад выкарыстання прамых сімвалаў веры. Хрысціянскія крыжы пераўтвараюцца ў белыя палотны, на фоне якіх сужэнцы даюць клятвы адно аднаму і Богу.

Сцэна «Шлюбная ноч» таксама атрымала новае, свежае рашэнне. Мастацка-творчае асэнсаванне атрымалася вельмі чыстым і шчырым. У руках маладых людзей — яблык — сімвал спакусы ў хрысціянскай культуры. Зразумелы элемент, які не патрабуе дадатковых тлумачэнняў.

Нельга не адзначыць і надзвычайную натуральнасць рэквізіту. Ад асыпання гасцей-гледачоў сапраўдным зернем, што выклікала бурную рэакцыю публікі, да жывой курцы, якую маладзёнам падарылі гасці ў апошняй сцэне «Адорванне маладых».

Можна смела сказаць, што маладосць і жывасць не дазволілі засумаваць падчас прагляду, схваліў ўсе недахопы, якія маглі б сапсаваць уражанне, ды дазволілі публіцы эмацыянальна далучыцца да падзей на сцэне, дапамагаючы знайсці той самы ключ да свету, які, безумоўна, мелі нашы продкі.

У пачатку новага года на экраны Беларусі і Расіі выйшаў кінафільм расійскай вытворчасці «Чабурашка» — чарговае пераасэнсаванне знакамітай аповесці пра кракадзіла Гена і яго сяброў, прыдуманай Эдуардам Успенскім яшчэ ў 1960-я гады. Новай стужцы хапіла ўсяго пары тыдняў, каб скарыць нацыянальны бокс-офіс і стаць абсалютным рэкардсменам па касавых зборах у краіне-суседцы за ўсю гісторыю. Цяжка паверыць, але нашумеламу «Аватару», які з вялікім адрывам лідзіраваў апошнія дзесяцігоддз, застаецца глытаць пыл! З энтузіязмам сустраці карціну і ў нас: «Чабурашкая ліхаманка» апанавала Беларусь ад рэгіёнаў да сталіцы. Трыумфальнае шэсце сямейнага блакбастара па айчынных кінаэтажах працягваецца: квіткі разоходзяцца як гарачыя піражкі.

Чабурашкаманія

Небывалы «папкорнапад»

Так, няхай на сыходзе пятага (!) тыдня пракату ажыятаж вакол фільма крыху сціх, але, калі глянуць у афішу, ладная частка рэпертуарнай сеткі і сёння належыць «лапа-вухаму»: кіназатры, спрабуючы выціснуць з непрадбачанага хіта ўсё магчымае, не скупячыся дзеля яго і, ахвяруючы навінкамі, аддаюць пад фільм самы прыбытковы час і самыя вялікія залы. Наўпрост цяпер перад нашымі вачыма разгортваецца гістарычная, можна сказаць, падзея. Цэлымі сем'ямі людзі атакуюць кіназатры, папкорн і напоі «ліюцца» ракой, рэакмі ж працягнуліся праз усю краіну чэргі па квіткі (іх назіралі як у Мінску, так і ў абласных і раённых цэнтрах — паўсюль, дзе паказваюць кіно). Словам, аншлаг і авацыі (так-так, расчуленая публіка праводзіць стужку апладысмантамі!).

Пагаворваюць нават, нібыта ўсяго за некалькі дзён паказу на складах дзіцячых крам скончыліся ўсе лялькі Чабурашкі, і «Саюзмультфільму» давялося ў пажарным парадку выпускаць дадатковую партыю. Дзеці, для многіх з якіх паход з бацькамі на фільм стаў першым візітам у кіно, патрабуюць ад дарослых новую цацку, і дарослыя з радасцю задавальняюць іх просьбы (хоць, як ні парадаксальна, трагедыя галоўнага героя якраз у нежаданні быць чыёйсьці цацкай). Аб паўнаватгасным сацыялагічным аналізе пакуль казаць рана (дата апошняга паказу ўвесь час перасоўваецца), але крыху паспекуляваць на тэме ніхто не забараняе. Паспрабуем жа разабрацца ў прычынах гэткай феноменальнай папулярнасці новага экраннага ўвасаблення старога, знаёмага ўсім героя.

Вучоныя — у тупіку

Уласна, першы адказ на пытанне аб небывалым поспеху карціны ўжо знойдзены. Пра дзіўнага звярка з карычневай поўсцю і вельмі выразнымі вухамі, які «жыве ў гарачых трапічных лясах», ходзіць на дзвюх лапах і размаўляе, невядома, бадай што, толькі навуцы. У рэшце рэшт не адно пакаленне выходзіла на экраны Эдуарда Успенскага аб прыгодах незлучных сяброў — кракадзіла Гены, які «працаваў у заапарку... кракадзілам», і Чабурашкі, якога знайшлі ў скрыні з апельсінамі (апошнія казкі з гэтай серыі выходзілі зусім нядаўна). Астатнія, пэўна, знаёмы з лялечнымі мультфільмамі «Кракадзіл Гена» (1969), «Чабурашка» (1971), «Шапакляк» (1974) і «Чабурашка ідзе ў школу» (1983), пастаўленымі Раманам Качанавым на студыі «Саюзмультфільм».

Зрэшты, пералічаныя мультыплікацыйныя шэдэўры — толькі адны з многіх экранных версій персанажаў. Так, добра вядома пра асаблівую любоў да Чабурашкі, напрыклад, у Японіі (а за ёй — на тэрыторыі ўсяго Далёкага Усходу, уключаючы Паўднёвую Карэю, Кітай, В'етнам, Камбоджу, Лаос і нават Інданезію). Цягам апошніх дзесяцігоддзяў тут пабачылі свет адрозныя некалькі анімацыйных праектаў пра дзіўную істоту, якая ўсё ніяк не разбіраецца: яна цацка, жывёла альбо — як у новай экранізацыі — чалавек? Найбольшую папулярнасць з тых праектаў атрымала тэатральная 2010 года («Кракадзіл Гена», «Чабурашка і цырк», «Чабурашка ідзе ў заапарк» і «Парады Шапакляк»). Яе першая частка — даслоўны рымэйк аднайменнага савецкага мультыка, перастворанага з азіяцкай руплівасцю на сучаснай анімацыйнай студыі.

Рыма (Алена Якаўлева) разам са сваім намагатым (Дзмітрый Лысенкаў).

Зробленая з вялікай павагай да арыгінала, гэтыя кароткаметражныя карціны былі перакладзены на рускую мову і ў 2014 годзе дэманстраваліся ў Беларусі на вялікім экране ў рамках XXI Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад». Акрамя таго, у 2010 годзе на японскім канале TV Tokyo (прадукцыю тэлегіганта любяць ва ўсім свеце) выйшла першая з дваццаці шасці серыя мультсэрыя «Гэта што за Чабурашка?». Дарчы, стваральнікі найноўшай расійскай экранізацыі не першыя, хто паспрабаваў ажывіць пухнатага героя праз камп'ютарную

Не-кракадзіл Гена (Сяргей Гармаш) і Чабурашка (Вольга Кузьміна).

анімацыю. Да іх гэта ўжо зрабілі японцы (зноў жа), выпусціўшы тры гады таму кароткаметражную стужку «Чабурашка: Я знайшоў сябра». Аднак падобныя ініцыятывы гучалі і раней — яшчэ ў пачатку XXI стагоддзя.

Іншымі словамі, няхай навуцы звярок па імені Чабурашка і невядомы, але людзі розных узростаў па ўсім свеце яго добра ведаюць. Што яшчэ паўплывала на папулярнасць карціны? Адным з аб'ектыўных фактараў вялікага поспеху магла стаць удада выбраная дата прэм'еры. Як-ніяк, пракаат стужкі стартаваў адразу пасля Новага года: школьныя канікулы ішлі поўным ходам, а наперадзе чакалі іншыя святы. Да таго ж, верагодна, спрыяльна на касавых зборах адбылася адсутнасць заўважных заходніх канкурэнтаў (яны за апошнія дзесяцігоддзі падпарадкавалі сабе амаль увесь айчыны кінарынак). Аднак было б несправядліва сцвярджаць, нібыта надзвычайны поспех «Чабурашкі» — толькі збег абставін. Так, названыя фактары забяспечылі стужцы добры старт, але ўсё астатняе яна зрабіла сама, таму шукаць адказаў варта ўнутры карціны.

Як снег на галаву

Новая экранізацыя — першая ў гісторыі ігравая з прымяненнем камп'ютарнай анімацыі і тэхналогіі *motion capture* (захопу рухаў), калі акцёра апранаюць у спецыяльны касцюм і абвешваюць камерамі з усіх бакоў, а потым на камп'ютары замяняюць яго вобраз віртуальным. Спраектаваны ў праграме персанаж дубліруе (вразумела, судносна прапорцыям свайго «цела») рухі і міміку акцёра і таму выглядае больш натуральным і жывым. У новым фільме гэтакім чынам абыйшлі ўласна з Чабурашкам (голас звярку падала актрыса Вольга Кузьміна), астатнія персанажы папросту пераімаюць. Так, Гена больш не кракадзіл, а звычайны стары буркун, які працуе садоўнікам у дэндравы (ролю выконвае Сяргей Гармаш), Шапакляк жа ў цітрах адсутнічае ўвогуле, замест яе — дама па імені Рыма (Алена Якаўлева), жарсная аматарка капелюшоў ды ўладальніца шакаладнай імперыі «Радасці мая». Далей у тым жа духу...

Гена, апантаны парадкам мізантроп-адзіночка (зрэшты, не безнадзейны), пастрыгае кветкі ў дэндравы, а пасля працы падглядае (альбо, як ён пазней скажа, «наглядае») ў падзорную трубу з балкона свайго прыгожага дома за сям'ёй дарослай дачкі (Паліна Максімава). Аднаго дня над гарадком выпадае апельсінавы дождж, а з ім, прынесены ўраганам, з неба падае Чабурашка. Малы звер і садоўнік, адзіны сябра якога — расліны, не адразу знойдуць агульную мову, але ў выніку праз Чабурашку Гена навучыцца разбірацца з уласнымі праблемамі і страхамі. Фільм да самых краёў нашіпываны адсылкамі да савецкай класікі: Гена па-ранейшаму любіць шахматы, а ў асаблівых выпадках апранае бардовыя пінжак, Рыма-Шапакляк па-ранейшаму нераўнадушна ставіцца да галаўных убораў, а яе прыхвасцен (Дзмітрый Лысенкаў) не пакідае сумненняў наконт свайго жывельнай прыроды (дарэчы, цацкі тут таксама будуць).

Як ні дзіўна, у фільме пад назвай «Чабурашка» самага звярка не так і шмат. Не, ён прысутнічае амаль у кожнай сцэне, але зусім не абавязкова на правах цэнтральнага персанажа. Па вялікім рахунку, яго сцэнарнае прызначэнне — двухногі *магкафін* (прадмет, праз стаўленне да якога выяўляюцца характары герояў) і крыніца гумару. Сапраўднае ж гісторыя разгортваецца вакол Гены і яго спроб залчыць душэўныя раны, выправіць дапушчаныя ў мінулым памылкі. Хоць, трэба прызнаць, мараль у карціне слабаватая («У дрэнных учынкаў не бывае апраўдання, але бываюць прычыны»), заяўленая аўтарамі праблемацька здольна зацікавіць самую шырокую аўдыторыю... Яшчэ больш гэтую аўдыторыю пашырае рэчыўны свет, у якім існуюць героі. Фармальна падзеі адбываюцца ў наш час, але на экране — казка, у якой не знайшлася месца ні смерфонам (героі карыстаюцца «хатнімі»), ні іншым прыкметам эпохі.

Можна колькі заўгодна прыдзірацца да якасці камп'ютарнай графікі, якой у фільме надзіва многа, і дызайну самога Чабурашкі ці, барані божа, да сюжетных недакладнасцей і хібаў, але факт застаецца фактам: «Чабурашка» — феномен, які ўжо ўвайшоў у гісторыю (хаця б у якасці самага касавога фільма на доўгія гады наперад) і, верагодна, выхавала новае пакаленне прыхільнікаў вусшастай істоты. Цалкам мажліва, праз некалькі гадоў сённяшні дашкольнікі і першакласнікі будуць з такой жа цеплынёй і настальгіяй згадваць кіно пра Чабурашку, з якой сталыя людзі згадваць савецкія мультыкі пра яго.

Бернард ЗАТЫЛКІН

Даведка «ЛіМа»

Мала хто ведае, а мастак-пастаноўшчык арыгінальнай анімацыйнай стужкі 1969 года Леанід Шварцман быў ураджэнцам Мінска. Колькі гадоў таму газета «Культура» рабіла інтэрв'ю з легендарным аніматарам, аўтарам кананічнага аблічча Чабурашкі, у чым паслужным спісе, апроч іншага, мастацкай рашэнні да «Залатога антылопы», «Снежнай каралевы», «Кацяняці па імені Гаў», «38 папуаяў» і многіх іншых. У інтэрв'ю дзевяностаяцігадоваы майстар (памёр летась, не дакачаўшыся прэм'еры) прызнаваўся: «Так, я часта ў сваіх стужках скарыстоўваў успаміны пра стары Мінск. Гэта не толькі «Чабурашка», але і «Даверлівы дракон», «Асцярожна, малпачкі!», у нейкай ступені нават «Рукавічка». А вось яшчэ адзін цікавы факт: да стварэння японскага лялечнага рымэйка 2010 года таксама меў дачыненне ўраджэнец Беларусі — аніматар Міхал Ту-меля (аўтар цудоўнага мультальманаха «Беларускія прымаўкі»). На здыхах ён гэтак жа, як некалі Леанід Шварцман, выступіў мастаком-пастаноўшчыкам.

Прысады Ігара Калоўскага

Здаецца, не адзін я звярнуў на гэта ўвагу... Бывае, заглыбляешся ў біяграфію таго ці іншага пісьменніка і ў той жа меры ў жыццёныя прадстаўнікоў іншай творчай прафесіі, і раптам нечакана для сябе даведваешся, што яны, жывучы ў розны час, як бы з'яднаныя сваімі лёсамі. Адзін ніяк не мог наблізіцца ў сваёй творчасці да таго, хто жыў на шмат гадоў раней. І разам з тым створанае першым імпававала другому. У гэтым можна ўбачыць і звычайнае супадзенне. А можна — праяўленне волі Усывышняга. Магчыма, я і памыляюся, а калі лепш разважыць...

Два волаты — два геніі

Прыхільнікі творчасці народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна ведаюць, што Рыгор Іванавіч нарадзіўся 24 лютага 1935 года. 2023-ці, як кажуць, зусім не юбілейны, хоць для такіх творцаў юбілейныя ці не юбілейныя не бывае. Сама па сабе іх прысутнасць у літаратуры шмат значыць. Гэта ж тычыцца і жыцця аднаго з самых выдатных нашых пісьменнікаў — празаіка, драматурга, літаратуразнаўца, перакладчыка, лексікаграфа, фалькларыста, акадэміка навук Беларусі Максіма Гарэцкага. Дарэчы, ад яго гэты год ажраць юбілейны — 18 лютага з дня яго нараджэння спаўняецца 130 гадоў.

Бліжэй да пажанай даты мы прысвецім яму артыкул. А Рыгора Барадуліна варта згадаць па іншай прычыне. Я ўдзячны не толькі за падараня імя кнігі, не кажучы, зразумела, пра даволі блізкага стасункі. Дзякуючы яму змог пазнаёміцца і з людзьмі, з якімі сам ніколі не выйшаў бы на кантакт. Прынамсі, ён паспрыяў майму спраўданаму далучэнню да творчасці аднаго з самых выдатных беларускіх рэжысёраў-кінематаграфістаў Ігара Калоўскага.

Прысады ў фільме — гэта вобраз-сімвал. Ён узяты з апавядання Гарэцкага «Габрыэлевы прысады», якое пісьменнік прысвяціў свайму брату Гаўрылу, пазней знакамiтаму геолагу, географу, эканамісту, грамадскаму дзеячу. Сам у сябе пісьменнік пытаўся, адначасова прымушаючы і іншых задумацца: «Прысады, прысады жыцця майго! Дзе вы?». У бязрозовых прысад, пасаджаных некалі старым Габрыелем, быў няпросты лёс. Як і ў Максіма Гарэцкага, лёс якога і паўстаў у фільме.

На жаль, пражыў Ігар Васільевіч мала, усяго 51 год. Кароткім было і маё знаёмства з ім. Уласна сустрэліся мы пасля таго, як Рыгор Барадулін папрасіў мяне прарэцэнзаваць тэлефільм «Максім Гарэцкі. Прысады жыцця», пастаўлены Ігарам Калоўскім па сцэнарый Арсенія Ліса і Анатоля Вялюгіна.

Прапанова нечаканая

Прапанова стала для мяне нечаканай, бо ў ролі кінакрытыка дагэтуль выступіў толькі некалькі разоў. У прыватнасці, у 1967 годзе ў газеце «Чырвоная змена» змясціў рэцэнзію на фільм «Зося». Гэтая меладрама тады карысталася вялікай папулярнасцю. Гісторыя кахання савецкага афіцэра і польскай дзяўчыны ў гады Другой сусветнай вайны асабліва прываблівала прыгожую палову чалавецтва. Тым, што адбывалася на экране, сапраўды можна было захапляцца.

Сябры Міхаіл і Віктар са сваім батальёнам, калі фашыстаў ужо выгналі з межы Савецкага Саюза, трапілі ў адну вёску. Міхаіл захаваўся ў Зосю — дачку гаспадыні дома, у якой яны кватаравалі. Але яму падалося, што дзяўчыне падабаецца Віктар. Толькі пасля таго, як батальён пакінуў населены пункт, ён зразумеў, што Зося кахае яго. Глядзельныя залы, калі паказвалі «Зосю», не пуставалі. Я ж так і не знайшоў часу наведання ў кінатэатр. Як жа тады напісалася рэцэнзія?

У савецкія часы партыйнае кіраўніцтва цудоўна разумела ролю літаратуры і мастацтва ў выхаванні будучыні камунізму. Не было такой газеты, якая б не пісала пра новыя кнігі, спектаклі, фільмы. Калі ж мастацкія стужкі аказваліся такімі папулярнымі, як «Зося», ніводная газета не абыходзіла іх сваёй увагай. Само сабой зразумела, пра гэты фільм напісаў і бюлетэнь «На экраны Беларусі», які карыстаўся вялікай

папулярнасцю. Ягоныя публікацыі для лепшага прыцягнення ўвагі гледача, звычайна падрабязна знаёмлі са зместам той ці іншай стужкі. Так я без асаблівай цяжкасці напісаў рэцэнзію на «Зосю». А «Чырвонку» выбраў таму, што пасябраваў з ёй, праходзячы творчую практыку. Як даведаўся пасля публікацыі, па меркаванні рэдакцыі, матэрыял атрымаўся.

Аднак такі варыянт для «Прысады жыцця» не падыходзіў... Старанна прагледзеўшы камплекты газет у тадышняй «ленінцы», а цяперашняй Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, ніводнай рэцэнзіі на яго не адшукаў. Па тэлебачанні гэты фільм не бачыў, а ў пракат стужка так і не трапіла. Ды ўжо і мінуў той час, калі на вуліцы Энгельса ў Мінску працаваў кінатэатр «Навіны дня», у якім надавалася вялікая ўвага паказу дакументальных фільмаў. Не скажу пра іншых, а я, будучы студэнтам, ды і пазней, калі ўладкаваўся на працу ў «ЛіМ», з задавальненнем наведваўся ў яго. Шмат якія цікавыя стужкі ўдалося прагледзець. Паказвалі і розныя кіначасопісы. Між іншым, і ў астатніх кінатэатрах перад пачаткам дэманстрацыі мастацкага фільма — таксама.

Выйсце лёгка адшукалася

Прабачце, крыху адышоў у бок ад тэмы асноўнай гаворкі.

— Не глядзеў я гэты фільм, — шчыра прызнаўся Рыгору Іванавічу.

— Такой бяды...

— Як жа, не паглядзеўшы яго, напішу рэцэнзію?

— Аlesia, — Рыгор Барадулін уважліва зірнуў на мяне, — я ж ведаю, што вы можаце зрабіць гэта.

— І хто гэта вам скажаў?

— Чуткі ходзяць, — Рыгор Іванавіч ухіліўся ад прамога адказу. Ды ён і не патрэбны быў. Такая пахвальба настолькі спадабалася, што не знайшоўся яшчэ што-небудзь сказаць. Рыгор Барадулін зразумеў гэта па-свойму. Усімхнуўшыся, ён задаволенна сказаў:

— Тады ладзі.

Адступаць было позна.

— То калі дасце сцэнарый? — запытаўся я.

— А навошта ён вам?

— Як навошта?! — я нічога не разумеў.

Фільм не глядзеў... Са сцэнарыем не знаёмы. Хацеў сказаць, што ў друку і ніводнай рэцэнзіі на яго не знайшоў. Рыгор Іванавіч апырэдзіў мяне:

— На жаль, ніхто яшчэ і не рэцэнзаваў яго. А вы гэта зробіце хутка. А фільм пакажуць...

— Мне аднаму?! — не паверыў я.

— Ніякіх праблем...

— Не верыцца, — засумняваўся я.

— Думаю, ведаеце, дзе вуліца Камуністычная?

— Чаму б не ведаць? Паблізу набярэжнай Свіслачы. Там будынак тэлебачання знаходзіцца.

— Туды і пойдзеце, — патлумачыў Рыгор Іванавіч. — У вестыбілі вас сустрэне Калоўскі...

— З ім мы і паглядзім фільм, — выказаў я меркаванне.

— Гэта ўжо самі вырашыце, а я пазней патэлефаную, калі вам лепш сустрэцца.

На той час невядомае

Пазнаёміўся я з Калоўскім на другі дзень, калі прыйшоў у названы Рыгорам Барадуліным час. Але Ігар Васільевіч некуды спышаўся. Таму прапанаваў мне самастойна пазнаёміцца з яго фільмам. Я ахвотна згадзіўся.

Правіў мяне праз двор у нейкі будынак. Даволі вялікая зала. Пагасла святло і... Рабіць сякія-такія накіды ў блакноце ў поцемках было няпроста. Аднак сёतो, без чаго не абысціся пры напісанні рэцэнзіі, занатаваў. Пасля некаторыя моманты ўдакладніў у самога Калоўскага.

Рэцэнзія пад назвай «Адкрываючы невядомае» з'явілася ў газеце «Вячэрні Мінск» 13 сакавіка 1986 года. Тады гэтая гарадская газета — малодшае пакаленне чытачоў ужо і не ведае — выходзіла па-беларуску і па-руску. Рускамоўны наклад быў ці не 100 тысяч асобнікаў, ужо запамятаваў. Беларускамоўны — усяго нейкія дзве тысячы. Але партыя грошай на гэта не шкадавала. Існаваў спецыяльны штат перакладчыкаў,

Ігар Калоўскі.

каб у другой палове дня абодва варыянты сөөчасова з'яўляліся ў кісках «Саюздруку».

Ні да аднаго з іх з маёй рэцэнзіяй прэтэнзій няма. За выключэннем маленькай «дробязі». У рускамоўным варыянце ў назве фільма, паддазенай, дарэчы, па-беларуску, напісана не «Прысады жыцця», а «Алея жыцця». Відаць, нехта слова «прысады» ўспрыняў нязвычайным. Слова «дробязь» я невыпадкова ўзяў у дзвоссе. Нязначная недакладнасць, а сэнс мяняецца.

Прысады ў фільме — гэта вобраз-сімвал. Ён узяты з апавядання Гарэцкага «Габрыэлевы прысады», якое пісьменнік прысвяціў свайму брату Гаўрылу, пазней знакамiтаму геолагу, географу, эканамісту, грамадскаму дзеячу. Сам у сябе пісьменнік пытаўся, адначасова прымушаючы і іншых задумацца: «Прысады, прысады жыцця майго! Дзе вы?». У бязрозовых прысад, пасаджаных некалі старым Габрыелем, быў няпросты лёс. Як і ў Максіма Гарэцкага, лёс якога і паўстаў у фільме.

З абмежаванасці памеру рэцэнзіі я, зразумела, скажаў не ўсё, але, мяркую, асноўнае прыкмеціў. Як удалы мастацкі прыём адзначыў маналог-споведзь. У дадзеным выпадку вельмі выйгрышны ў асэнсаванні багатага фактычнага матэрыялу. З экрана да гледача звяртаецца народны артыст ССРСР Віктар Тарасаў. Чый вобраз ён увасабляе? Самога Максіма Гарэцкага? Магчыма, і яго. Аднак гэта і збірлівы вобраз лірычнага героя Максіма Іванавіча — неўтаймаванага, рамантычнага, узніслага. А можа, і проста самога апавядальніка, які шмат ведае пра дарагога яму чалавека і хоча падзяліцца гэтым веданнем з іншымі? Хутчэй за ўсё, праўдзівае кожнае з гэтых меркаванняў.

І яго след глыбокі

Фільм «Максім Гарэцкі. Прысады жыцця» быў высока ацэнены не толькі крытыкай. На Рэспубліканскім аглядзе-конкурсе тэлефільмаў 1985 года атрымаў дыплом і прэмію Дзяржтэлерадыё БССР за найлепшую рэжысуру. Яшчэ больш высокую ацэнку творчасці Ігара Калоўскага атрымала ў 1987 годзе, калі ён быў удастоены Дзяржаўнай прэміі. Істотна і тое, што менавіта Ігар Васільевіч першым з кінематаграфістаў увасобіў вобраз Максіма Гарэцкага.

А ўвогуле яго мастакоўскія набыткі вельмі важкія. У фільме «Хатынь» упершыню з'явіўся Іосіфа Камінскага — уцалелага жыхара гэтай вёскі. Спачатку стужку не прынялі да паказу, а цяпер яна стала класікай нацыянальнага дакументальнага кіно. Па сутнасці, помнік нявінным

Кадр з фільма «Хатынь, 5 км».

ахвярам нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Стварыў Ігар Калоўскі і фільмы «Янка Купала. Паклон мой народу за песні», «Я не самотны. Максім Багдановіч», «Пятрусь Броўка. Голас сэрца». Іх паглядзеў я пазней.

Атрымліваецца, што без падказкі Рыгора Барадуліна наўрад ці і пазнаёміўся б з творчасцю гэтага выдатнага рэжысёра. Тым самым не далучыўся б да найлепшых набыткаў сучаснага беларускага дакументальнага кіно. Чаго добрага, застаўся б незаўважаным мною і фільм «Трансплантатная душа». Пра самога Калоўскага, зняты ў 1989 годзе неўзабаве пасля яго заўчаснай смерці. Пасля гэтага ў памяці маёй ужо назаўсёды засталіся і прысады жыцця самога Ігара Васільевіча.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кветка з літпалетка

Язмін як візітоўка

Бывае, што кветкі падобны на людзей, а людзі — на кветкі. Як распавядала адна паэтка, многія знаёмыя і сябры заўжды згадваюць пра яе тады, калі пачынае цвісці язімін — пабачаць бялюткую духмяную кветку — і адразу тэлефануюць! Менавіта такая асацыяцыя...

Прыемны водар язіміну згадвае Людміла Хейдарова ў танка з кнігі «Прыступкі да Храма Святога Духа» (Мінск, 2017):

Дарунак парфумы

вочы яшчэ спяць
прачуоўся пошум дажджу
і пах язіміну
і ўспамін, што на двары
восень... і што парфума...

Філасофскімі роздумамі аваяны язімін у творах Аксаны Спрычан: «Апошняя кветка язіміну // васьць-васьць у нябёсы памкнецца // пад марш пахавальны васаў... // Старая збірае тару, // нектар збірае пчала... // І хто пакладзе сабе ў рот // перадсмяротны мёд // не ведае // аніхто, // хто тару здаць ад яго... // ...І слоікі ёсць ад мёду, // і ёсць бутэлькі ад гора...» (цыкл вершаў «Пялёстак»).

У творы Наталлі Кучмель язімін стварае гармонію двух сусветаў: макра- і мікра, унутранага свету лірычнай гераіні:

***

Такая ноч, што салаўі — крычаць
адзін адному праз глухую цыму.
Такая ноч, што хочацца сказаць:
«Жыццё маё!» — усё адно, каму.

Спыніся, міг! Хай у табе ізноў
склубіцца час, мінулаць, успамін —
каб зноў глушылі крыкі салаўёў
і ў цёплай цемрадзі цялесна млеў язімін.

А Зінаіду Дудзюк натхніла на стварэнне верша неверагодная прыродная з'ява.

Для сталічных жыхароў не з'яўляецца чужым цвіценне каштанаў увосень, а Зінаіда назірала паўторнае цвіценне язіміну ў адну з цёплых брэсцкіх восеней:

***

Язімін зацвіў увосень. Вось дзівак!
Даверліва глядзяць пялёсткі ў вочы.
Пяшчотныя!
Крый Божа, іх сурочыць.
Даўно ўжо я не цешылася так,
І радасцю не поўнілася сэрца...
Язімін цвіце і не баіцца смерці
у слоце восеньскай і халадах.

Фота суфіра.

Назва вечназялёных кустарнікаў сямейства маслінавыя паходзіць ад персідскага «ясемін». У нас язіміна называюць прыгожыя дрэўцы з духмянымі бялуткімі кветкамі, правільная назва якіх — «чубушнік» з сямейства гартэнзіевых, водар якіх падобны на язімінавы. Сапраўдны язімін бывае жоўты і белы. З-за водару і пялёсткаў, што нагадваюць карону, язімін праславіўся як кароль кветак. Ёсць прыгожая легенда. Даўным даўно, калі ўсе кветкі былі белыя, з'явіўся мастак, які захацеў іх пафарбаваць. Язімін быў найбліжэй да майстра і папрасіў зрабіць яго залацістым — колеру ўлюбёнага сонца. Але мастаку не спадабалася, што кветка апярэдзіла ружу, і ў якасці пакарэння прымусіў чакаць найдаўжэй. У выніку залацістая фарба амаль уся дасталася дэзмухаўцам. Мастак паабяцаў знайсці што-небудзь яшчэ, калі язімін папрасіць прабачэння за сваю нясціпласць, на што той адказаў:

«Мне больш даспадобы зламацца, але не схіліцца!» І так і застаўся белым...

У Індыі язімін называюць месцавым святлом каханна. Выкарыстоўваюць яго ў ароматэрапіі, касметалогіі і медыцыне. У якасці эфірнага масла дадаюць у тонікі, крэмы і сывороткі. Лечаць расліннае захворванне печані, бронхіальную астму, блізарукасць, бронхіт, рэўматызм. У гамеапатычнай і фітасродкі ён уваходзіць у якасці болесуцяшальнага, антысептыку, сродку ад мігрэняў і бяссоння. А яшчэ дадаюць у гарбату, віно і глінтвейн, робяць з яго соусы для мяса і рыбы. Водар кветак супакойвае, спрыяе расслабленню, пазбаўляе раздражняльнасці, дапамагае адолець сумныя думкі... Лісце, кветкі і каранні кустоў багатыя на вітаміны і мінералы, арганічныя кіслоты і алкалоіды.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Авантуры шкляра і шпегі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» працягваецца дэтэктыў Агаты Крысці «Трэцяя дзяўчына».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыебібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце раман Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вывіча, шкляра і шпегі». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў. У перадачы «Прачудым радком» у выхадныя слухайце вершы беларускіх паэтаў пра радзіму.

Змест перадачы «Радыетэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21:30) у суботу і нядзелю складаць дзве часткі спектакля Рэспубліканскага тэатра юнага глядача «Папараць-кветка» паводле п'есы Івана Козела (да 120-годдзя з дня нараджэння рэжысёра Любові Мазалеўскай), а таксама радыепастаноўка «Пінская шляхта» паводле п'есы Вінцэнта

Дуніна-Марцінкевіча (да 215-годдзя з дня нараджэння класіка айчынай літаратуры).

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыетэатр» выйдзе пастаноўкі «Дзівосны фрукт» паводле твора Сяргея Булыгі і «Дванаццаць месяцаў» па аднайменнай драматычнай казцы Самуіла Маршака, а таксама чарговыя англійскія народныя казкі з радыекампазіцыі «Дзівосы з Брытаніі». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падазеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з загадчыкам кафедры кітайскай філалогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Мікалаем Хмяльніцкім. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

5 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Леаніда Шчамялёва (1923—2021), беларускага жывапісца, народнага мастака Беларусі.

5 лютага — 80-гадовы юбілей святкуе Анаголь Жалызюўскі (1943), беларускі празаік.

6 лютага — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Стальмашонка (Сцельмашонка, 1928—2013), беларускага мастака, педагога, народнага мастака Беларусі.

8 лютага — 90-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Жохаў (1933), беларускі мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

8 лютага — 65-годдзе адзначае Галіна Сібірцава-Закрэўская (1958), беларуская актрыса.

10 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Юрыя Фатнева (1938—2019), беларускага паэта, празаіка.

10 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Тычыны (Міхаіл Аляксандравіч; 1943—2022), беларускага літаратуразнаўца, крытыка, празаіка, паэта.

Календар падрыхтаваны
БДАМЛІМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ выказваюць глыбокае спачуванне Святлане Тарасавай з прычыны напатакўшага яе гора — смерці МАЦІ.

Мінскае гарадское аддзяленне
Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

7 лютага — у публічную бібліятэку № 10 (6-р Шаўчэнкі, 15) на прэзентацыю кнігі для дзяцей Уладзіміра Мазго «Казкі ката-марахода». Пачатак у 13.00.

9 лютага — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на творчы юбілейны вечар Навума Гальпяровіча. Пачатак у 17.00.

9 лютага — у гімназію № 14 (вул. Васняцова, 10) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго. Пачатак у 12.30.

10 лютага — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з Яўгенам Крыжаноўскім. Пачатак у 14.30.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таша Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анаголь Казлоў
Анаголь Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Влчаслаў Нікіфарыў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
02.02.2023 у 11.00
Ум. друку: арк. 3,72
Наклад — 687

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 311
D 12345678910112
M 12345678910112

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

